

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS BYER DERES OG MÆND

I.
FREDERICIA OG OMEGN

AF
C. C. CLAUSEN

MED 62 BILLEDER OG PORTRÆTER
SAMT 2 KORT

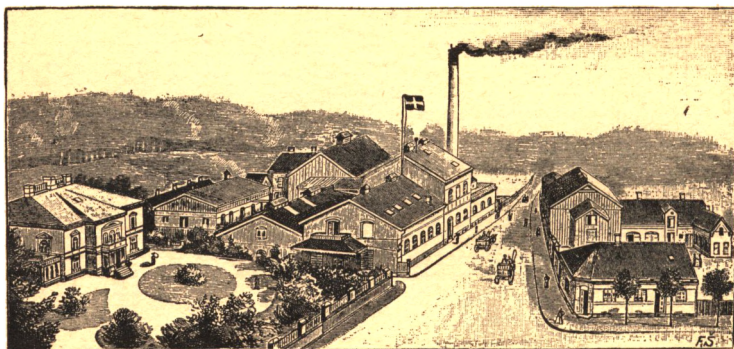

**HVER 8 DAGS
FORLAG**

„Hver 8. Dag“s Abonnenters Opmærksomhed henledes paa
Kuponen i „Hver 8. Dag“s Nr. 40.

H. Steensens Margarine

er altid den bedste.

H. Steensens Margarinefabrik

Vejle.

Ifølge Herr Professor V. Steins Analyse af 13de Juni 1899
indeholder

H. Steensens *ny* Margarine

mrk.: „BEDSTE“

87,43	pCt.	Fedt.
8,56	»	Vand.
2,46	»	Salt.
0,86	»	Æggehvide-stoffer.
0,69	»	andre Stoffer.

100,00 pCt.

SMØR

indeholder sædvanlig:

82	pCt.	Fedt.
13	»	Vand.
4	»	Salt.
1	»	andre Stoffer.

100 pCt.

„Bedste“ er altsaa uovertruffen i Næringsværdi.

DANMARKS BYER OG DERES MÆND

REDAKTØR: C. C. CLAUSEN

I

FREDERICIA OG OMEGN

MED 62 BILLEDER OG PORTRÆTER

SAMT 2 KORT

KØBENHAVN

„HVER 8. DAG“S FORLAG

MDCCCXCIX

INDHOLDSFORTEGNELSE

- Cap. I Jylland, Snoghøj, Damgården.
- » II Historie, Fredericiaslaget.
 - » III Almindelig Karakteristik.
 - » IV Politiske og kommunale Forhold, Pressen.
 - » V Kirke og Skole, Læger og Sagførere.
 - » VI Garnisonen.
 - » VII Jærnbane stationen, Telegrafstationen, Posthuset.
 - » VIII Døvstummeinstituttet.
 - » IX Næringsliv: Industri, »Dan«, Handel, Banker, Haandværkere, Arbejdere.
 - » X Rejschaandbog over Fredericia og Omegn.
-

P. Petersens Bogtrykkeri (Egmont H. Petersen) København.

Prinsessegade med Voldmøllen.

21. April 14. Maj 1899.

I

Jylland. Snoghøj. Damgaarden.

Fredericia er Jyllands Port, det er Indgangsdøren til min Hjemstavn. Det gaar mig, som det vel gaar Tusinder af Jyder. Selv om vi i mange Aar har boet borte fra Jylland, Jylland er dog Hjemmet. Saa snart vor Fod fanger Jyllands Jord, bæver der gennem vore Sjæle denne i Ord uudtrykkelige Følelse: Denne Jord er mine Fædres Jord, den er deres Fødested og deres Grave, af den er de rundne, til den ere de vendte tilbage. Denne Jord har hørt mit første Skrig og min første Graad, paa den har min Fod først famlet, over den er mine første Længsler sendte ud.

Jeg hilser dig Jylland, frugtbart og øde, Rugen og Lyngen og Klittaget der ude . . . Men mest elsker jeg dig, fordi du er det mandigste i Danmarks Land. Der er Manddom over dine Bakers lange, stærke Linjer. Manddom er der over Lyngens

Strandvejen.

strænge, brune Flader, og Jyllands Hav er det eneste vældige i Danmarks jævne Land.

Jeg kommer fra regnfylde Dage, fra lav og graa Himmel, og her lyser Solen over Jyllands Land, her stryger Foraarsvinden frisk og dog lun over Marker og Hegn. Jeg føler alt levendes Glæde over Solen og Varmen og Vaaren, der kommer. Og jeg er ikke til Sinds til straks at spærre mig inde i en By, især ikke i en By, hvor jeg endnu kun er lidet kendt, med hvis Mænd og Kvinder jeg endnu ikke har Minder tilfælles. Jeg vil nyde min første Vaardag derude, jeg vil gaa mig træet over Veje, over Stier, over Marker, mellem Foraarets første Blomster, de første modige Knopper, der troer paa Solen og Livet og trodser Natens Frost. Jeg tager mod en Indbydelse til Snoghøj, og vi gaar ud i Landet.

Fredericia vender mod Syd, som København mod Nord. Norden for Byen maa man først gaa langt over bare, kolde Marker, før man naar Trælleskov. Men mod Syd fører Vejen lige fra Færgelejet ud til en Promenade, fuld af Ynde og Fred. Der er faa Steder i Danmarks Land, der er saa dybt gennemtrængte af lys Glæde og blid Ynde som denne Strandvej, der løber mellem Bæltet i Øst og Voldgraven i Vest.

I en bred Bue skærer Bæltet sig ind i Landet, Møllebugten kaldet. Vi standser ved dens inderste Vig og ser os tilbage. Og se, der danner Jyllands Odde og Fyens Klint en mægtig Port, gennem hvilken Bæltet vælder ud i Havet. Langt imod Nord, hvilende paa Havet, ligger Bogense.

Ved Sandalsbakken drejer Vejen indad og opad. Fredericia er gemt bagved, Bæltet er borte. Og nu vender al min Sjæl sig mod den gryende Vaar. Mellem Hegn gaar vi, i det første Udspring. Knoppernes brune Dækblade ere lige sprængte, de sidder endnu som en mørk Krans om det blege Grønne. Snart kommer Slaaens hvide Blomster, og saa Tjørnen og de røde Roser og Kaprifolierne . . . og jeg tænker et Øjeblik med Sorg paa, at til den Tid er jeg borte, naar alt dette staar i et Blomsterflor.

Men jeg vil ikke tænke fremad, jeg vil se og nyde Dagen, som den er. Plovmanden ser jeg, langsomt og støt, bøjet forover, med Haanden fast om Grebet. trykker han Plovens Jærn ned i Grønsværet, og den sorte Muld vælder frem foran Bla-

det. Kragerne følger ham skrigende, slaar sig ned i Furen, snapper en Orm, en Larve, letter atter og sværmer om hans Hoved. Men han gaar støt og urokkelig, dragende sin lange Fure Bakke op og Bakke ned og jeg føler dette Lands Styrke slaa ind over mig som Havets Bølge over Svømmeren. Styrken af denne fede, glinsende Muld, Styrken af hver Blomst, der paa Grøftens Kant higer op imod Solen, af hver knoppende Gren, Styrken af alt dette Liv, der vaagner, af Myggen, der

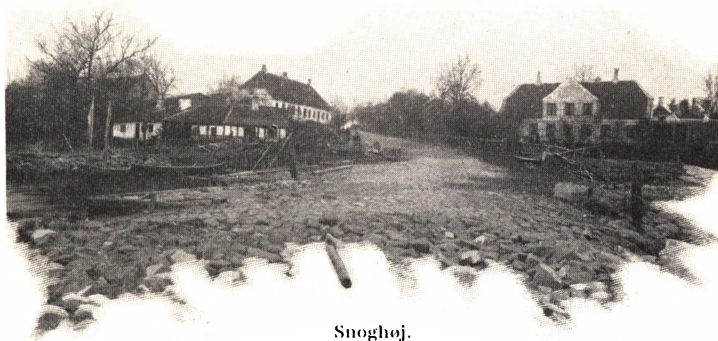

Møllebugten.

leger i Lyset, af Edderkoppen, der drager sit Spind mellem Tjørnens Grene. En uendelig Frugtbarhed er over Landet, en Avlingens mandige Kraft. Der stiger op af denne Jord en Længsel efter Liv, et hidsigt Begær. Og jeg føler mig som ét med denne spirende Jord, med dens Træer og dens Dyr en Broderskabsfølelse for det levende og det groende.

Snoghøj ligger, hvor Bæltet er smallest. Her er det urgamle Overfartssted til Kongebroen paa Fyenssiden, her stødte Vejene nordfra og sydfra i Jylland sammen. Nu gaar Færdselens Veje over andre Steder, nu forfalder det gamle Færgeleje. Men

sært vemodigt er det at staa midt paa Stendæmningen og se op ad Landevejen og tænke paa Slægt efter Slægt, der Aarhundreder igennem er kommen dragende deroppe fra, for at indskibe sig. Og berømmeligst blandt dem, der drog over dette Bælt, er Kong Christiern, der i en Nat lod Færgfolkene sætte sig tyve Gange over, fra Høneborg til Middelfart og fra Middelfart til Høneborg, uvis om, hvad han skulde gøre, da Mogens Munk i Vejle havde overbragt ham Opsigelsesbrevet. Naar jeg i Mørket stod ude paa Dæmningen, naar jeg hørte Vandets Skvulp imod Stenene og saa Lysene ovre i Middelfart, randt altid hin Nat mig i Sinde.

Snoghøj.

I Snoghøjs Park kommer Foraaret tidligere end noget andet Sted i Danmark. Den ligger paa Sydskrænten af Elboterrainet, lunet og læet paa alle Sider af Skove og Bakker, vendt imod Syd og Solen. Her overvintret i fri Luft Planter, der ellers ikke overvintret nord for Alperne udækkede. Det benyttede Kammerherre Riegels, der omkring Aarhundredets Midte ejede Snoghøj, en Mand, der elskede Træer og Blomster, sig af, og skabte her en sjælden Have. Han plantede de hvide Magnolier, de gule Azalier og hvad de nu hedder alle de fagre Sydens Planter. Denne Have var hans Stolthed, hans Kærlighed, han vilde begraves oppe under sin Yndlingslind, men det blev ham nægtet. Gamle Fredericianere fortæller mig om store Blomsterfester, han holdt i denne Have, hvor Musikens Toner lød sammen med unge Kvinders Latter.

Mange sælsomme Historier hørte jeg om Snoghøjs Ejere og deres Slægt, om Mænd og Kvinder og Mænds og Kvinders Elskov. En var der, som jeg særlig mindes, fordi den fortæltes om en ung og saare dejlig Dame. Der hænger paa Snoghøj paa hver Side af en Dør to store Pasteller, en ung Dame i en blaa Kjole og en Admiral i fuld Uniform. Jeg har sjældent set et Ansigt, hvis Udtryk fortalte saa meget som hendes. Harme og Sorg, Hovmod, Livslyst og Skuffelse, Længsel og Haardhed, alt dette kunde jeg læse i Hovedets Holdning, i Øjet, i Mundens Linjer. Der maatte være en Historie der, og der var en. Oppe i Norge, et Steds, boede en Præst med sin fagre Datter, der var trolovet med en ung Præst. Men ude fra Havet kom sejlene en hollandsk Admiral med sin Fregat. Og han saa Pigen og fattede et hæftigt Begær efter hende. Saa bød han ombord Pigen, hendes Fader og hendes Fæstemand, og han lod lette Anker og sætte Sejl til og tvang den unge Præst til at vie sig til hans egen Brud. Og saaledes ender Historien meget moralsk: De blev saare ulykkelige tilsammen.

Snoghøj har i Aarenes Løb været paa mange Hænder, nu ejes den af Fru Christmas. »Ser De, jeg vilde gjerne, at der paa Snoghøj skulde vokse op en god og en sund By. I gamle Dage var Menneskene nødt til at bo tæt pakkede sammen inde i de store Byer, da var Vejene daarlige og Samfærdselsmidlerne højst ufuldkomne. Men nu er alt dette ændret, nu er der ingen tvingende Nødvendighed mere for det. Nu kan man tage ind til Byen, gøre sit Dagværk og vende tilbage til det frie Land og den friske Luft og den lyse Sol. Og det er ikke blot

Fru Christmas.

de rige, men selv Arbejderne og de fattige kan gøre det. De kan have deres Have, deres Børn vil blive sunde og rundkindede ude paa Landet i Stedet for blege og blodfattige nu i de snævre Gader. Menneskene vilde blive lykkeligere, end de nu er.« »De har ganske Ret, Frue, men Fornuftens Vej er langelig, selv Sneglen kommer hurtigere afsted. Det vil en Gang ske, men da er De og jeg længst døde, og vore Navne er end ikke en Klang.«

En halv Mil fra Snoghøj ligger Dam-

gaarden. Man kører fra Snoghøj ad Koldingvejen. Men helst maa man spasere derover langs Stranden, thi smukkere Tur kan vanskeligt tænkes end denne langs det vidunderlig smukke Bælt. Det ligger der, glitrende i Sollys, spillende i blaat og Sølv, omgærdet af sine Skove. Lige overfor Snoghøj gaar Kongebroskovens Bøge helt ned til Vandet, lys og let klatrer Skoven op over Skrænterne. Og længere borte ligger Hindsgavls mørke Graner. Paa denne Side er Damgaardens Park og Børups Skove. Og saa lunefuldt snor og krummer Bæltet sig, at ofte ved man ikke, om det er Jyllands eller Fyens Kyst, man har lige overfor. Fra Damgaarden ser man ud over Skovene paa Fæno og Skovene ved Løverodde paa Sydsiden af Koldingfjord. Alt, hvad det danske Landskab ejer af Idyl, Vand og Skov tilsammen, er her samlet paa et Sted som i en Hovedsum.

Damgaarden ligger i en Dalslugt ud imod Bæltet, Skrænterne er skovklædte, men over Dalens Bund er der vid Udsigt imod Syd. Dens Ejer er den gamle Kammerherre de Thygeson, Landstingets Aldersformand, siden 1868 kongevalgt Medlem. Han er saa gammel, at han er født i Norge, da Norge endnu var dansk, og det synes en Evighed siden, at Rigerne var samlede. Og han har set Kejseren holde Mønstring over sin Garde. Der findes i en af Damgaardens Stuer en Marmorbuste af Napoleon. Hans Fader lod den hugge. Selv var han i 1812 som 6-Aars Dreng i Paris, og hans Moder løftede ham højt op og han saa en lille Mand i graa Kappe ride foran Fronten af sine tapre. At tænke sig, at endnu lever der Mænd, der

Kammerherre de Thygeson og
Frk. Trap de Thygeson.

med egne Øjne har set Kejseren, den vældige, Heroen, hvis Mage ikke fandtes siden hine Folkevandringens forvirrede Aarhundreder, da Riger fødtes og ødedes paa Dage, Urkraften selv, Geniets vældigste Aabenbaring, Herskeren paa Hesteryggen. Og jeg staar og misunder denne Olding, der har set den eneste i vort Aarhundrede, som jeg egentlig brød mig om at se. Og da jeg kører hjem, lyder i mit Øre stadig en af de Sange, som min Bedstemoder havde lært i sin første Ungdom, om den trofaste, der havde staaet i Kejserhoffets gyldne Sale, og som paa Ulykkens Dag fulgte den elskede og den beundrede til St. Helenas bratte Ø.

Han er 93 Aar gammel, men endnu tænker han ikke paa at give sig. Det er hans Stolthed, at der paa hans Plads i Landstingets Garderobe selv de koldeste Dage kun findes en Hat og en Stok. Jeg husker en stræng Vinterdag for et Par Aar siden. Et yngre Landstingsmedlem spørger: »Vil Kammerherren da ikke gaa med Overfrakke?« Og Svaret lyder: »Jo maaske, naar jeg er bleven noget ældre.« Hans kæreste Syssel er hans Klitter, siden 1867 har han været Klitinspektør, og endnu ligger hans Skrivebord fuldt af beskrevne Folioark, Vestkysten vedrørende.

Frk. Trap de Thygeson er den gamle Kammerherres Nièce og Adoptivdatter. Frøkenen nærer en levende Interesse for alt Landvæsen, og har særlig med stor Energi kastet sig over Hønseri og Frugtav. Hun har endog faaet Patent paa en Rugemaskine.

II

Historie. Slaget ved Fredericia.

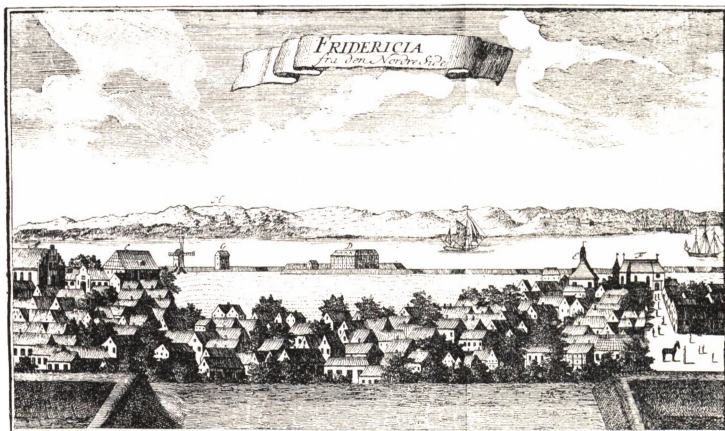
Det er den eneste By i Landet, der i den nyere Tid er vokset op paa et Kongebud. De andre er langsomt groede frem om en Borg, om et Kloster, om en Havn, eller paa et vel beskærmet Sted, hvor man var sikret mod Røvere til Søs og til Lands, de ere groede, som Planter gror. Men her har en Hersker haft et bestemt Maal for Øje, han har kastet et Blik paa Kortet, han har fundet Stedet og sagt: Der, der lægger vi en By.

Det er militære Hensyn, som Fredericia skylder sin Anlæggelse. Man vilde sikre Forbindelsen mellem Jylland og Fyen,

man vilde have et Sted, hvor Hæren, slagen i Feltslag, kunde trække sig tilbage og hvorfra den atter kunde falde ud. Kristian IV tænkte paa en Befæstning længer nede ved Bæltet, vesten for Snoghøj; hans Efterfølger, Frederik III, foretrak imidlertid »Bersodde« og den lige overfor liggende Stribodde. Her skulde to Fæstninger anlægges, en paa den jyske og en paa den fynske Side, tilsammen vilde de beherske Bæltet, Frederiksodde og Sophieodde skulde de hedde efter Kongen og Dronningen. Der laa paa Fredericias nuværende Sted et Sogn, Ullerup Sogn, dets Kirke tillige med de tre Byer Ullerup, Hannerup og Hyby blev afbrudte, og deres Bønder blev den nye Bys første Indvaanere. Og Skovene blev ryddede for ikke at give nogen Fjende Læ.

Byen var stort tænkt og den blev stort anlagt. Den laa midt i Riget -- Hertugdømmerne hørte endnu til Danmark -- og skulde være en Centralfæstning, en Hovedby for Rigets vestlige Del, som København var det for den østlige. Der er endog dem, der har ment, at Frederik III tænkte paa at gøre Fredericia til sin egentlige Hovedstad. Derfor blev denne unge By anlagt omtrent i samme Størrelse som det gamle København. Store Jorder bleve lagte til den. Fredericias første Privilegier stammer fra 1650, i 1652 begyndte man paa Opførelsen af Voldene. Men næppe var Fæstningen bragt i Stand og Byen opbyggt, før den fik at føle Krigens Veer. 1657 kastede Rigens Marsk, Anders Bilde, sig med 5000 Mand ind i Fæstningen. Men Svenskeren Wrangel fulgte efter og belejrede Byen. Søndag Morgen, den 24. Oktober, stormede Svenskerne, og Volden var for lang og Besætningen for lille, overalt trængte Svenskerne igennem. Da var det, at de jyske Dragoner paa Trinitatis Kirkegaard kæmpede deres modige Kamp, hverken gav eller tog Pardon, men lod sig hugge ned til sidste Mand. Svenskerne blev i Fredericia til Maj 1659, da de blev fordrevne af Brandenborgerne og Polakkerne, Danmarks Allierede. Fredericia havde lidt alt, hvad en By da kunde lide under Krig, man maatte begynde saa godt som forfra. Men Statskassen var tom, Riget forarmet. Byens store Omfang beholdt man, men man havde ikke det, hvormed man kunde fylde de store Rammer. Det hele blev kun et Tilløb til en stor By. Man gjorde dog nok for at skaffe Byen Indvaanere. Man gav store Privilegier, Skattefrihed i mange Aar og andre Begunstigelser. Man

gik endog paa Akkord med sin religiøse Samvittighed, og i en Tid, hvor man ellers holdt Riget rent, tillod man, at der i Byen maatte bo saa slemme Folk som Katolikker og Jøder og Reformerte. Det maa have knebet haardt, siden man gik dertil. Og man gik endog videre, idet man gav Fredericia *Jus asyli*, det vil sige, at alle udenlandske og indenlandske Fal-lenter og alle udenlandske Manddrabere her kunde finde et Fristed, naar de blot betalte 4 Rigsdaler til Magistraten om

44. rigsdal 24

A. Danske Kirke B. Skipsplads C. Reformerte Kirke D. Provant Gaa. Den.
E. Raad Huset F. Jesu. Kirke G. Kræmte Taa. Den. H. Billehangs Stov og Balle.
I. Jerns Løge. Stov

1768. 1768

Fredericia 1768.

Aaret. Det gav Byen et ilde Ord paa sig, og man bad: »Gud bevare mig for at komme til Fredericia.« Og dog — Byen vilde ikke vokse. Det, der virkelig kunde have bragt Byen op, var nemlig ikke gjort. Der blev ingen Havn anlagt, først i vort Aarhundrede faar Fredericia sin Havn. Derfor ingen Søhandel. Og der var heller ingen Landhandel, fordi der næsten intet Opland var. De gamle Byer, Vejle og Kolding, beholdt deres Landsogne. Det havde et Øjeblik været paatænkt at prisgive Vejle til For-del for den nye By, lægge dens Handel til Fredericia. Men Vejle Bys Borgere bad mindeligt for sig, og de beholdt deres gamle Rettigheder.

Naar vi derfra gaar et Aarhundrede frem i Tiden og tager for os »Fuldstændig Beskrivelse af Stapel-Staden Fredericia« efter paalidelige Underretninger og egne Undersøgninger udført af J. N. Wilse, Candidato S. S. Ministerii, Kiøbenhavn 1767, trykt paa Kannevorffes Bekostning som første Forlægger, boende i Silkegade, første Dør paa venstre Haand fra Kiøbmagergade« gør det hele Indtrykket af en forfejlet Spekulation. Selv det, der var Byens Eksistens-Berettigelse, Fæstningen, synes opgivet. 1764 bliver Fæstningen blottet for Vagt paa Voldene, Slaverne, der hidtil havde holdt den vedlige, føres til Københav, saa at Voldene ganske forfaldd. Kanonerne tages af Lavetterne, disse saavel som Rustvognene og alt Krigstilbehør sælges. »De, der forstaa sig derpaa, sige, at Fæstningen ej kan bruges til andet end til en Retirade paa nogle faa Dage, i Fald en hel Arme skulde blive afslagen i aaben Mark.« Den vilde kræve 15,000 Mand til sit Forsvar, og det kunde man ikke afse.

Og Oplysningerne om Erhvervsforholdene er næsten lutter Bedrøvelighed. »Her er af alle Stænder, dog langt flere af Tærestanden end af Nærestanden, i Forhold til andre Stæder«. Hverken til Lands eller til Vands »Handel af nogen Betydning«. Der er 6 Købmænd, »men det er meget vanskeligt at leve af Købmandskab alene«.

Ogsaa med Haandværket staar det ilde. »Det er meget brugeligt her at have mer end en Slags Haandtering, paa det at, om det ene slaar fejl, det andet maa lykkes«.

Skatterne ere ret høje. Kongen faar ind af Byen ca. 7000 Rd., men giver ud langt mere, især til Garnisonen og Pensioner, ialt ca. 24,000 Rd. Det er altsaa en fattig By, der væsentlig lever af Kronens Kasse og af sit Avlsbrug. Alle de store Planer har lidt uhjælpe ligt Skibbrud.

Og Byen lever næsten et Aarhundrede til ubemærket, i en Udkant af Jylland, en Fæstning, hvis Volde kun var forsvarsløse Jorddynger. I 1848 opgiver vi den som uskikket til Forsvar og lader en ny Wrangel besætte den uden Sværds slag. Men da kaster en glimrende Vaabendaad Glorie om de gamle Volde.

Jeg vil ikke skildre denne Kamp i dens Enkeltheder, ikke fortælle om, at her rykkede de Meza ud, her Rye, der laa Trælleskansen og der »den store Gryde«. Thi skulde jeg paa faa Sider skildre Slagets Gang, vilde det blive en tør Opreg-

Platte til Minde om
Fredericiaslaget.

ning af Stednavne og Bataillonsnumre. Det vilde intet Indtryk give af denne mindeværdige Nat. Saa vil jeg hellere nøjes med spredte Træk, jeg tror, at der derved lettere kommer over disse Sider en Afglans af Aanden fra 49.

Min Bedstefader sang ofte: »I Natten klam og kold, — bag Fredericias Vold«. Det var første Gang, jeg hørte Byens Navn. Han havde ogsaa været med ved Bou og Slesvig og Dybbøl og Isted. Men uagtet han var bleven Dannebrogsmænd i det

sidste Slag, var han dog ikke nær saa stolt af det som af, at han havde været med ved »Frederits«. Og naar det hed om en eller anden af Krigskammeraterne: Han var med ved Frederits, var det altid en Udmærkelse. Der er intet Slag i Trearskrigen, over hvilket der hviler den Glans som over dette heltedmodige Udfald. Og det lyste dobbelt, fordi det kom efter Eckernfördeulykken, efter Tilbagetoget, og fordi det ramte dem, som den danske Soldat hadede dybest, Oprørerne.

Medens jeg opholdt mig i Fredericia, rejste man oppe paa Danmarks Bastion et Mindesmærke for Fredericias Kommandant, Oberst Lunding, han, der med sin ubøjelige Haardnakthed bragte Fæstningen i kampdygtig Stand og skabte Betingelsen for Sejren. Jeg var oppe paa Bastionen en lys Majnat, og medens jeg vandrede hjem langs Volden og gennem de Gader, der munder ud mod Kongens Port, vældede Minderne ind over mig, og jeg saa den Hær, der vandt Sejren.

Der var givet Ordre til at stille deroppe Kl. 9 om Aftenen den 5. Juli. 15—16,000 Mand stod der i Gaderne og langs Volden, og dog var alt tyst og stille. Fjenden maatte ikke ane, at nu var Timen der, og Forventningens Alvor var over alle disse Mænd. De vidste, at de skulde derud, ud imod Skanser og Løbegrave og Redouter og Batterier, men endnu vidste ingen, hvem der først skulde drage gennem de halmbelagte Porte, hvem der først skulde bløde og dø. Geværerne stod i Pyramider langs Husene, Mandskabet stod og gik lidt, snakkede med Sidemanden, samlede i Smaagrupper, talte tyst og dæm-

pet om det, der forestod. Aftenen var smuk, som en Midsommeraften efter Dages Regn, Luften var svanger af Fugtighed. Maanen stod lavt paa Himlen, blodigrød.

Ved Tolytiden hørted Hestetrampen oppe i Gaden. Der kommanderedes: Til Gevær! Ret! Gevær paa Skulder. Det var Schleppegrell, der red sin Brigade igennem, for at give sine Folk et Ord med paa Vejen. »Husk nu paa Folk, at i Nat bliver der ikke ret megen Tid til at skyde. Spar paa jert Krudt. Kommer I til at gaa løs paa Skanserne, saa er der kun en Ting, der kan frelse Jer: giv ham ikke Tid til at skyde to Gange, men gaa lige lukt paa med Bajonetten. Har I forstaaet mig Folk? Kan jeg stole paa Jer?« Og da skete der det, at Folkene svarede: »Ja, Hr. General, ja«, lød det fra Række til Række. »Det er godt, Folk. Tak«. »Saa I gode Tyskere, nu skal jeg love Jer, at der er til Jer i Nat« lød det halvhøjt fra Sergenten. Og det var den sikre Forvisning, at i Nat *skulde* de have Prygl.

Der kom en Mand hen til sin Chef og sagde: »Hr. Major, jeg har gaaet Fødderne i Stykker.« »Der maa ingen blive hjemme i Dags, lød Svaret. »Det vil jeg heller ikke, jeg beder blot om Lov til at slaas i Tøfler.« Lov fik han og blandt de forreste var han.

Klokken blev et. Maanen var gaaet ned, en tæt Damp laa over Jorden og skjulte alt, det var saa mørkt, at man knapt kunde se 20 30 Skridt foran sig. Kun mod Nord var Sommernattens Rødme over Himlen. Saa kom Marschordren.

De Mezas Brigade skulde rykke ud gennem Kongens Port, i

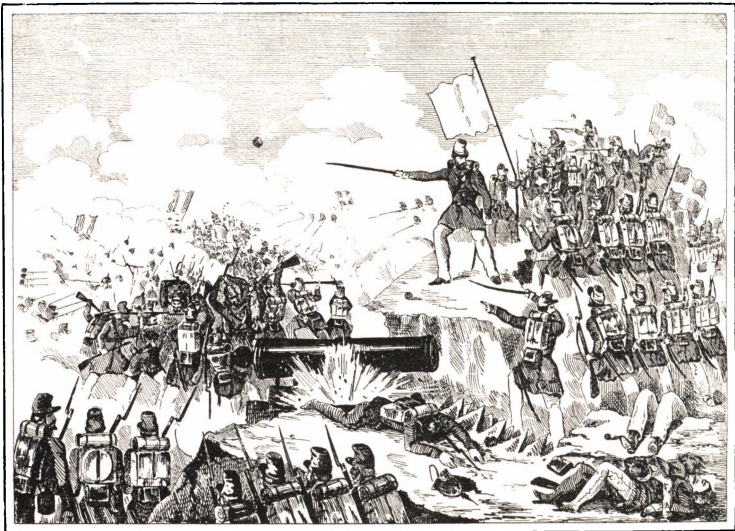
Løb hastede første Bataillon ud over den mørke, snævre Ports

Platte til Minde om Fredericiaslaget.

Halmag og formerede sig paa Glaciset til Angreb. «Vi maa se at slaa Fjenden», sagde Kaptajn Thrane, «thi med ham i Hælene paa os, vil det ikke lykkes ret mange at komme over Broerne og gennem den snævre Port, som en eneste Vogn er i Stand til at spærre».

Af selve Slagets Gang findes der udførlige og udmærkede Skildringer af Oberst Vaupell og Oberst N. P. Jensen i

Slaget ved Fredericia. Efter et gammelt Billede.

hans kun et Aar gamle Bog: Den første slesvigske Krig. Disse Skildringer bygger paa alle de nyeste Undersøgelser, og ere militært og historisk set sikkert de bedste.

Og dog foretrækker jeg at læse om Slaget i en gammel Bog, som Vilhelm Holst i 1852 udgav om Felttogene 1848--50. Jeg tog den ofte med ud paa Ryes Høj, hvorfra man overskuer den nordlige Valplads. Jeg sad der og læste i den gamle Bog og ud af dens guldne Blade med deres lidt gammeldags Sprog og de kejtede Træsnit talte Tiden selv til mig. Og jeg anfører ordret enkelte af Bogens Fortællinger.

En Episode fra de Mezas Brigade.

»Første lette Bataillon trængte frem til Højre af Skanserne og var et langt Stykke forud for de andre Batailloner, da fire fjendtlige Kanoner begyndte at beskyde den i Fronten, medens Geværildten fra Højre og Venstre uafslædig pillede Folk ud af Rækkerne. Bataillonen maatte gøre Holdt midt i denne Ild, dels for at oppebie 2den Bataillon og 2det Jægerkorps, der endnu var i Færd med at storme Skandserne, dels for at afvente Forbindelsen med Brigaden Rye. Bataillonen udholdt denne farlige Stilling i henved en Time uden at vakle, Halvdelen af dens Officerer faldt, Gelederne bleve stedse tyndere, men Bataillonen vidste, at alt beroede paa, at den ikke lod sig kaste, og den stod urokkelig. Imidlertid havde 2den Bataillon og 2det Jægerkorps to Gange stormet mod det store blænderede og lukkede Værk ved Egumsvejen. Soldaterne sprang ned i Gravene og krøbe op ad Voldskraaningen, ja Kaptajn Schønning af 2den lette Bataillon plantede endog Fanen paa Brystværnet, men en saa voldsom Ild modtog dem fra Skanserne og et opkørt Feldbatteri, at de maatte vige. Mange Brave var allerede døde og saarede, og endnu var Udfaldet uvist.«

Fra Kampen om Trælleskansen.

»Denne Gang formaaede intet at standse de Stormende; i et Nu var Brystværnet bedækket af vore Soldater, der myldrede op fra alle Sider, nedbrøde Palissaderne med Haandkraft, idet Mand hængte sig ved Mand, og for at komme op traadte den ene paa Ryggen af den anden. Det var ikke Forbitrelse, der drev vore Soldater fremad, thi de havde da øjeblikkelig myrdet de Fjender, der vare i Skansen; men det var den faste Vilje at sejre eller falde, der førte dem over Palissader og Vold. Ingen havde under den sidste Storm set General Rye, thi alle havde kun haft Øje og Tanke henvendt paa ét Maal, og det stod bag det fjendtlige Brystværn, nu, da han blev efterspurgt, var han ikke at finde. Han havde selv tilføds, da hans Hest var bleven skudt under ham, ført 4de Reservebataillon mod Løbegravene, det var al den Underretning, man kunde erholde. Nu indtraf en Melding, at en høj fjendtlig Officer laa død omtrent 1000 Alen bag Løbegravene; man ilede derhen og fandt, ikke en fjendtlig Officer, men vor egen, uforglemmelige General Rye.«

General Rye.

»Ingeniørerne, under Kaptajn Arnholtz og Linde, havde udvist en mageløs Iver og Raskhed; saa snart et Værk var taget, stod straks disse brave Folk med Hakker og Spader og arbejdede, uden at ænse Kugler og Granater, og man behøver blot at mindes, at alle de fjendtlige Værker om Aftenen den 6te Juli vare forsvundne, for at overtydes om den næsten utrolige Kraft, der ligger i en Mands Arm, naar Viljen er i Hjærtet. De udslettede paa en Dag, hvad Fjenden med overordentlige Anstrængelser havde været to Maaneder om at rejse.«

· Og han ender sin Skildring saaledes:

»Den Jubel, hvormed det erobrede Skyts blev ført tilbage til Fæstningen, er noksom beskrevet og bekendt; det var Lønningen for en 10 Timers blodig Kamp, det var Trofæerne af den Sejr, der skulde betale to Aars Krænkelser og Forhaanelser. Disse vare nu afvaskede i Blod, Sejren var købt med mange braves Liv; men aldrig før havde et Udfald fra en Fæstning haft et saa storartet Resultat. Historien manglede et Blad, og de danske Landsoldater skrev det den 6te Juli 1849 ved Frederits.«

Den tapre Landsoldat.

Den 6te Juli 1858 afsløredes Bissens Statue af den tapre Landsoldat inden for Prinsens Port. For at enhver kunde yde sit, var Bidragene kun sat til en Mark, og der indkom 12,000 Daler. Bedre og sandere Minde om denne Sejrr end Bissens jævne Kriger kunde der ikke støbes i Malm. Thi dette Slag blev ikke vundet ved overlegen taktisk Ledelse - en saadan var umulig i Nattens Mulm - - det, der her bar Sejren hjem, var det personlige Mod, den enkeltes Dødsforagt. Netop ham var det, der sejrede, han, der staar der med Bøgens Gren løftet højt over sit Hoved, fuldskægget, rolig og frejdig, troskyldig og modig, støt og rank.

I 1864 blev Byen atter besat af de danske Tropper og atter bombarderet. Men ingen 6te Juli lyser op i hin Vinter. Paa Regeringens Befaling rømmedes Byen sidst i April, og Fjenden besatte den. Og dermed er Byens Saga som Fæstning sikkert slut.

III

Almindelig Karakteristik.

En By er dens Volde, siger hos Renan en af Albalongas Patriciere om Rom. Det gælder, ene af Danmarks Byer, om Frederici Volden behersker denne By. Overalt, hvor man gæder sig i disse lige Gader, der i rette Vinkler skære hinanden, ser man for Gadens Ende Voldens grønne Skraaning. Og Volden drager den vandrende til sig. Deroppe i Højden er der friere og kønnere end i disse stive Gader, der er der vid Ud-sigt, medens man nede har en Fornemmelse af at være lukket inde. Volden er det smukkeste i denne By, denne Blanding af Kunst og Natur, af Fortifikationens matematisk bestemte Linjer og Vinkler, og af lange Alleer paa Voldens Hovede og af Busk og Krat ned over dens Skrænter og ud over Forværkerne. Jeg har ikke set denne Vold, naar den staar fuldt smykket, men jeg tror Fredericias Sanger, naar han beretter saaledes om dens Blomsterflor.

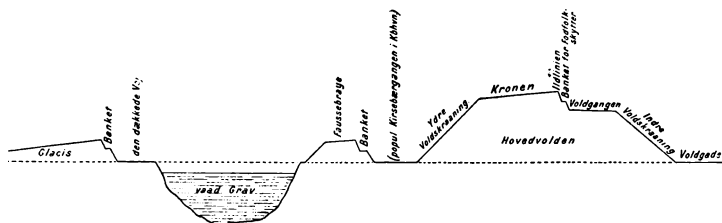
Campanulaernes Himmelblaa
og deri som tusinde Stjærner smaa

Dvergekloverens guldgule Prikker;
 duntoppede Straa af en silkefin Slags,
 hvis Lød er dyb som en Gyldenlaks,
 Blodstriber af Syrenes Purpuraks
 og Klynger af lyseblaa Vikker.
 Og nede ved Graven, hvor Bunden er sid,
 der dækkes Grunden af mørklovet El
 med Krusemynte og Skrappe.
 Langs Bredden skyder der Skove frem
 af Siv og Iris og udenfor dem
 slaar Pileurten sin laksrøde Bræm
 om Skraaningens brogede Tæppe.

Skøjteløbning paa Voldgraven. Amatørbillede af Kaptajn Odder.

Men selv nøgen ved Foraarstide har denne Vold i sig selv, i sine Jordmassers Former noget tiltrækkende, i alt Fald for Mænd. Man beundrer i dem Fornuften. Naar man kommer ganske usagkyndig, forstaar man intet af alle disse Forhøjninger og Indskæringer, af disse stumpe og spidse Vinkler. Men har man som jeg gaet Volden rundt med en sagkyndig og elskværdig Kaptajn, har man i sin Notebog faaet tegnet Rids af Volden i Profil, bastionerede Grundrids med Bastioner og Kurtiner og Traverser og Halvmaaner, beundrer man den strænge og logiske Forstand, der gennemtrænger alt. Saa mang-

Tværsnit af Volden.

foldigt det end synes, her er intet overflødigt, alt virker sammen, og da forvandles disse grove Volde til den rene Forstands klare, fastformede Digt.

Jeg vil ikke skildre Udsigten fra Volden, jeg siger blot: gaa derop. Og jeg giver det Raad: Gaa især op paa de søndre Bastioner ved Jærnbanen og de østlige langs Stranden. Men gaa helst Volden rundt, gør det hver Dag, du er i denne By.

Og denne Vold har formet alt udad og indad. Ude maatte der ikke være Huse eller Hegn eller Træer, bag hvilke Fjenden kunde dække sig, derfor er Landet mod Vest og mod Nord bart og øde. Er det endnu og var det end mere før. Thi nu, da man faktisk har opgivet Fæstningen, planter man Træer langs Vejene, Husene begynder at rejse sig, især udenfor Prinsens Port. Dog endnu ligger Fæstningens tunge Haand over Egnen.

Og indad maatte intet rage op over Volden, der kunde give Fjendens Kanoner et Sigtcpunkt. Derfor har Kirkerne ikke Spir eller Taarn, derfor maatte Husene før ikke være over to Etager.

Men skylder Byen disse Volde sin Oprindelse og sit Ry, har den ogsaa lidt derfor. Ikke blot i sine første Aar, men ogsaa i de to slesvigske Krige.

I 1849 blev store Dele af Byen skudte i Brand, og ogsaa Bombardementet i 64 gjorde stor Skade. Og det gik her som overalt, naar man bygger efter en Krig og er fattig, man bygger smaat og grimt og daarligt, ganske som i København efter Englændernes Bombardement.

I denne Mindernes By er der derfor ingen gamle, ærværdige Huse, ingen gamle Patricierboliger. Man havde ikke i svundne Tider Raad til at bygge. Og den Adel, som Ælde lægger selv

over ringere Boer, findes heller ikke i denne By, der Gang efter Gang er skudt sammen. Det er nyt og smaat næsten alt sammen.

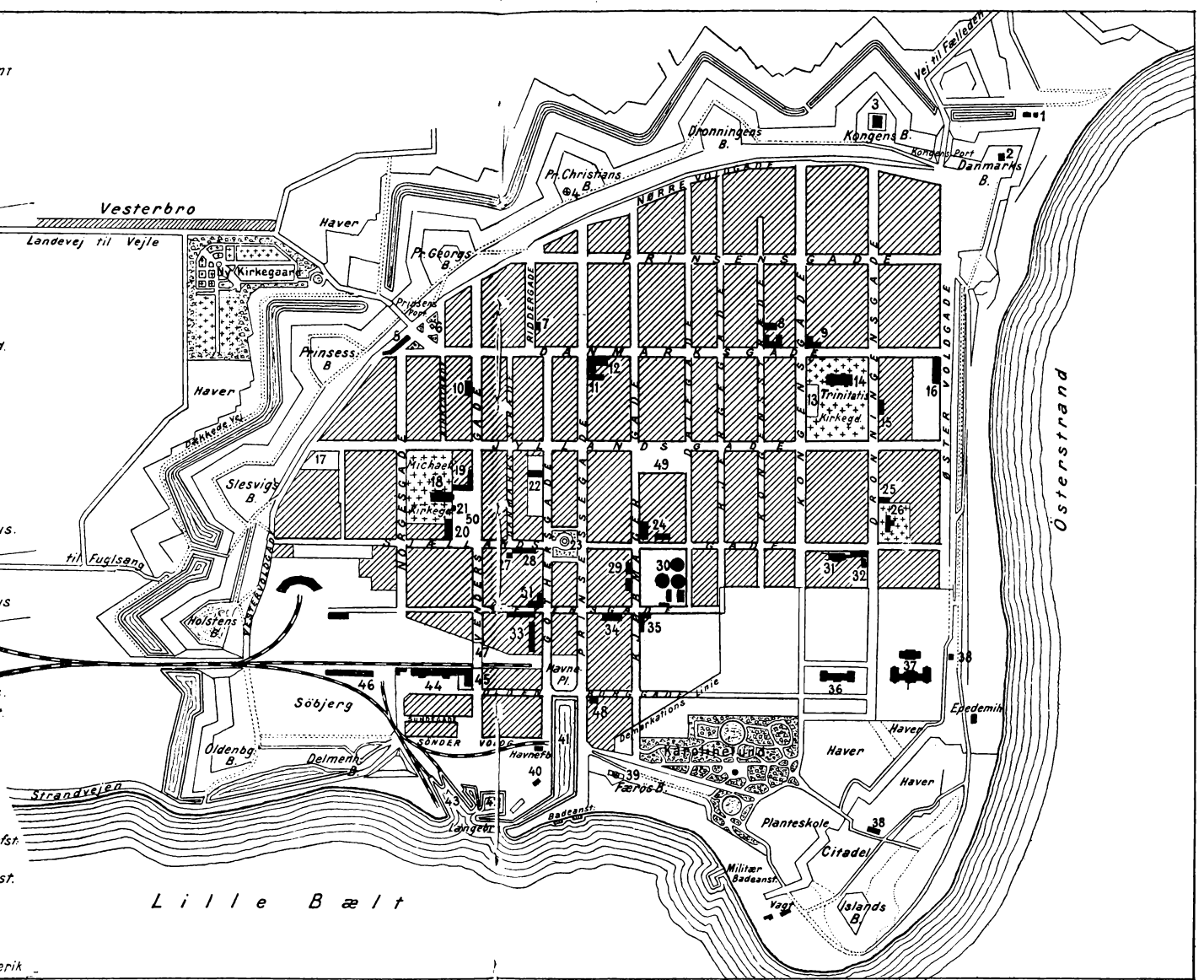
Og dobbelt smaat synes det, fordi Gaderne er hovedstadsbrede. De blev afstukne til en stor By, de blev dragne med en Lineal fra Vold til Vold, skærende hinanden i rette Vinkler. Det giver Byen noget kedeligt og stift. Denne By er som de Haver, man samtidig anlagde, med snorlige Alleer og klippede Træer, den er ganske i Ludvig XIV's Stil, og for en By er det en kedelig Stil.

Selv nu, da Byen har 13,000 Indbyggere, syner de ikke noget, spredte over dette store Terræn og i disse brede Gader. Fredericia gør til daglig et underligt folketomt Indtryk, mangan Smaaby med det halve Indbyggertal synes stærkere befolket, liggende sammentrængt om sit Torv. Og skønt Byen i de senere Aar er vokset stærkt — der er en Tilvækst paa 3000 i de sidste 9 Aar — ligger endnu inden for Voldene store Arealer ubebyggede hen, særlig i den nordlige og østlige Del. Her græsser endnu Køerne, her plantes Kaal og Kartofler, ja endog Rug saa jeg.

Det moderne Fredericia ligger væsentlig mod Syd, nede mod Jærnbanen, her er Livet stærkest, her er Forretningerne. Gøthersgade, Jyllandsgade og Danmarksgade er de livligste Færdsselsaarer. Her er Gaderne brolagte. Men gaar man mod Nord, hører Brolægningen op, man kommer ind i Avlsbrugerbyen, de reformertes Koloni. Her har næsten alle Huse kun en Etage, her er der store Haver og vide Marker. Men forøvrigt er der ogsaa store og gode Haver i den sydlige Del. Der er i Fredericia, ganske naturligt som Følge af Byens store Anlæg, flere Haver end i nogen anden Provinsby, og de gode Fredericianere elsker deres Haver, de er deres Trøst efter Dagens Slid.

En for Byens hele Liv skæbnesvanger Følge af dens kunstige Oprindelse, er dens ringe Opland. De andre Byer er voksede op, hvor der var et Opland, men til denne By søger kun de faa Sogne, der ligger Øst for Elbodalen, og et enkelt Vest for. Resten gaar til de gamle Byer, Vejle og Kolding. Derfor vil der i denne By aldrig kunne komme en stor og blomstrende Handelsstand. Byen er nærmest henvist til at leve af sig selv. Og ogsaa paa Haandværkerstanden vil det øve sit Tryk. Vækst

- 1 Vandværk.
- 2 Lundings Monument
- 3 Vandbeholder.
- 4 Voldmølle
- 5 Hovedvagt.
- 6 Landsoldaten.
- 7 Synagogen
- 8 Latinskolen
- 9 Borgerdrengekole
- 10 Hotel Viktoria.
- 11 Theater.
- 12 Fredericia Klub
- 13 Kæmpegraven.
- 14 Trinitatis Kirke.
- 15 Hospital.
- 16 Exercherhus
- 17 Mosaik Kirkegaard.
- 18 Michaeli Kirke.
- 19 Borgerpigeskole
- 20 Raadhus.
- 21 Bulows Monument
- 22 Exercherhus
- 23 Ryes Monument.
- 24 Nye Borgereskole.
- 25 Reformert Skole
- 26 " Kirke.
- 27 St Josephs Sygehus.
- 28 Katholsk Kirke
- 29 Real Skole
- 30 Gasværk.
- 31 Kommunens Sygehus
- 32 Fattiggaard.
- 33 Tøjhus.
- 34 Teknisk Skole.
- 35 Afholds-Hjem.
- 36 Garnisons Sygehus.
- 37 Kgl. Dovst. Institut.
- 38 Kruuthuse.
- 39 Havne-Mølle.
- 40 Tølbod.
- 41 Handels Havn.
- 42 Baade "
- 43 Dampfærge Havn
- 44 Banegaard og Telegrafst.
- 45 Posthus.
- 46 Jernb. Kant og Værkst.
- 47 Tunnel.
- 48 Rom. Badeanstalt
- 49 Axel Torv.
- 50 Raadhus Torv.
- 51 Hotel Kronprins Frederik

Lille Bælt

Kort over Fredericia.

Jyllandsgade. Tilvenstre Carit Ellars Fødehus.
Lippert fot.

i stor Stil formaar kun de Ting at fange, der ere uafhængige af det stedlige Opland, hvis Opland er hele Landet eller endnu bedre hele Norden, Storindustrien. Og Fredericia er virkelig bleven en Industriby. Denne i Landets Hjærte beliggende By har fortræffelige Betingelser som Fabriksby. Havnen er god og dyb, næsten altid isfri, medens Konkurrenterne, Vejle og Kolding, ligger dybt inde i deres let tilfrosne Fjorde.

Og naar man nu kommer kørende ude fra ind til Byen, ser man først, ragende højt op over Voldene, de lange Fabrikskorstene. De ere det ny Fredericia, der vokser op. Vel er Byen endnu officielt en Fæstning, den har en Kommandant, men Voldene er ikke bestykkede, og der er ingen, der tænker paa at anvende dem i Krig. Heldigvis ere Grundene for billige i Fredericia til, at det kan betale sig, at begaa den Vandalisme, som København har gjort sig skyldig i, at sløjfe de gamle Volde. De vil staa der, som smukke Spadseregange. Men de Dage, da Fredericia kun var sine Volde, ere forbi. Fredericia bliver mere og mere sine Skorstene. Det er disse Fabrikker, der brin-

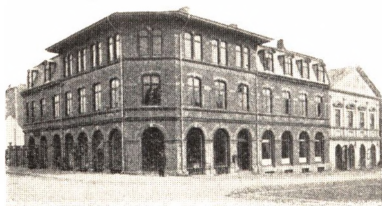
ger Folketallet til at stige, det er dem, der øger Rigdommen. Et enkelt Tal vil kunne sige, hvad disse Fabrikker betyder for Byen. Tre Fabrikanter udbetaler i ren Arbejdsløn ca. 400.000 Kr., det vil sige, omtrent det samme Beløb, som hele Byens Garnison sætter i Omløb. Hertil Kontorlønninger og Fabrikanternes eget Forbrug. Ogsaa som kommunale Skatteydere vejer de tungt.

Men har Statsmagten, der anlagde Byen, kun karrigt betænkt den med Opland, har den givet rigt med den anden Haand. Byens centrale Beliggenhed gør den særlig egnet til Sæde for Institutioner, der skulle være fælles for hele Landet, saasom Døvstummeinstituttet. Dens Jærnbane-station er bleven et Knudepunkt, dens Telegrafstation tælles med i Verdenstrafikken. Og Byen har en Garnison. Alt i alt underholder Staten i denne By ca. 500 Embeds- og Bestillingsmænd med deres Familier. Og selv om Staten er ret karrig med Lønninger, betyder en saa stor Embedsbefolkning dog meget for en By. Og Fredericia er den By, paa hvis Gader man møder de fleste Uniformer, militære og civile.

Om det materielle Liv i Byen er der det at sige, at Fredericia væsentlig er en By, beboet af lavere Middelstand, smaa Købmænd, Haandværkere, Arbejdere, smaa Embeds- og Bestillingsmænd. Da der intet Opland, ingen Handel er, er der ikke mange Folk, der har over 3000 Kr. i aarlig Indtægt. Der findes nogle faa højere lønnede Embedsmænd, enkelte velhavende Købmænd, og nogle rige Fabrikanter. Resten er Smaafolk, men efter Forholdene ret velhavende Smaafolk. Det er i det hele og store en jævn og tarvelig, nøjsom og sparsommelig Befolkning, der findes sikkert faa Byer i Landet, hvor der er mindre egentlig Nød.

At sige noget særegent om det aandelige Liv i Fredericia er ikke let, naar det skal gælde lidt alment. Det er en By, hvor de Folk, der har Raad til det, rejser en Del, ogsaa til Udlandet. Man ligger ikke for ingen Ting midt paa Jærnbanernes Kongevej. Og man følger ganske godt med i Literatur og Kunst. Byen har et temmelig nyt, ganske stort Teater, hvor der spilles en ca. 40 Aftener om Aaret af omrejsende Selskaber. Publikum har Ord for at være ret kræsen.

Forøvrigt er der ikke ret mange Forlystelser. Der er naturligvis en Varieté, »National«, der væsentligt besøges af Smaa-

Klub- og Theaterbygningen.

borgere og Arbejdere, og hvor de optrædende mandlige Kræfter høster langrigere Bifald end de kvindelige. Men den væsentligste offentlige Forlystelse er Musikken. Regimentsmusikken er fortræffelig, og man hører den alle Vegne, den spiller snart uden for Oberstens

Vinduer, saa uden for en af Oberstløjtnanternes, saa ved Landsoldaten, saa i Anlæggene. Den giver ogsaa særlige Koncerter, dels med klassisk og dels med mere døgnagtig Musik. Derved er Musikken trængt dybt ned i Befolkningen. Fredericia maa kaldes en musikalsk By.

Den finere Portion søger til i Klubben, »Fredericia Klub», der har sin nye Bygning med flot monterede, kun allfor nye Lokaler. Haandværkerne samles nede i Haandværkerforeningen i Hotel Kronprinsen.

Til Slut et enkelt Træk:

Denne By er naturligvis stærkt patriotisk. Den har lidt meget

Musik ved Landsoldaten.
Amatorbillede af Cand. Bischoff.

for Fædrelandets Skyld, og derfor elsker den meget. Mange af dens Borgere har set Hus og Hjem gaa op i Luerne. Byens aarlige Festdag er 6. Juli. Saa samles man om Kæmpegravens, hvor Pastor Valeur taler, og drager saa forbi Landsoldaten ud til Fuglsang Skov, hvor Hovedfesten holdes.

IV

Politiske og kommunale Forhold. Pressen.

Denne Krigens By, omgærdet af sine Volde, er nu i politisk og kommunal Henseende en fredelig By. Det har ikke altid været saa i politisk Henseende. Firsernes Kampstemning gik ogsaa over denne Kreds, Modsætningen mellem den stærkt højresindede By og det venstrestemende Opland traadte ogsaa her stærkt frem. Oplandet lavede sine Brugsforeninger, søgte at emancipere sig fra Byen. Men nu har Vandene lagt sig her som mange andre Steder. Ogsaa det, at Kredens Folketingsmand, Jens Ousen, tilhører det moderate Parti, har bidraget til, at Modsætningerne jævnes.

Folketingsmand, Gaardejer
Ousen.

Raadhuset, Bülow's Monument, Michaëlis Kirke.

Man har i Højre egentlig ikke saa meget mod ham, man erkender, at han dygtigt varetager Kredsens lokale Interesser. Han sidder derfor fastere i Kredsen end nogensinde, selv om han foruden sin Højremodkandidat nu tillige har en socialdemokratisk Modkandidat. Født 1844 i Egum, siden 1875 Ejer af sin fædrene Gaard (ca. 11 Tdr. Hartkorn). Tidlig med i det kommunale Liv, fra 1880—86 Medlem af Sogneraadet, stor lokal Indflydelse, Formand for Børkop og Fredericia Omegns Landbrugsforening, siden 1898 Medlem af Amsraadet. Valgt første Gang til Folketinget i Fredericia den 24de Maj 1881. En Mand, der sætter sig grundigt ind i Tingene, som Taler udførlig og saglig, forlanger kun Ordet, naar han har noget at sige, har særlig givet sig af med Ulykkesforsikringsvæsenet.

I det kommunale Liv har Politik ikke spillet nogen Rolle. Man har da delt sig efter andre Ting, og for nogle Aar siden satte den kommunale Opposition sine Mænd igennem. For en fremmed er det saare vanskeligt at komme til Bunds i de indre Spørgsmaal, der deler Borgerne i Partier. Forøvrigt gaar det ved de kommunale Valg ofte noget formløst til, Valgets Udfald bestemmes undertiden af Tilfældigheder. Der er den Ejendommelighed ved Fredericia, at Vælgerkorpset ved de højstbeskattedes Valg og ved den almindelige Vælgerklasses Valg omtrent er det samme. Der er nemlig adskillige rige Enker i Byen, og deres Skat regnes i Følge Valgloven ikke med ved Udtagelsen af de højstbeskattede. Hvis det skete, at to-tre Fabrikanter pludselig døde og efterlod sig Enker, kunde Fredericia komme i den løjerlige Situation, at den ikke en Gang har Vælgere nok til at fylde de højstbeskattedes Vælgerkorps.

De forskellige Samfundslag, Fabrikanter, Embedsmænd, Handlende, Haandværkere, Avlsbrugere ere nogenlunde ligeligt repræsenterede i Byens Raad. Jeg vil senere omtale adskillige af Medlemmerne under deres borgerlige Næring. Jeg nævner her blot en enkelt, Postekspedient A. Jørgensen, der især har vist sig som en udmærket Finansmand.

I det sidste Budget anslaaes Byens Indtægter til i alt 250.500 Kr., og der forventes et Overskud paa 57.800 Kr., et meget smukt finansielt Resultat. Byen har Indtægter af sine Jorder, sine faste Ejendomme, af Skovene, af Gasværket, Hovedkilden er dog Skatterne. Hartkornsskatten giver 11.700 Kr. Huskatten 12.200 Kr., Formue- og Lejlighedsskatten 95.600 Kr. Af Udgif-

terne kan nævnes: Fattigvæsenet 31.100 Kr. Alderdomsforsørgelsen 25.200 Kr., Skolevæsenet 37.700 Kr., Gadebelysningen 11.000 Kr. Renten af Gæld 26.600 Kr. Afdrag paa samme 19.000 Kr.

Byens Borgmester, Borgmester Scharling, er stærkt interesseret i Byens Vækst, en udpræget kommunal Mand. Født 1840

Broder til Professorerne, Kandidat med Justitslaud, men det var de trange Aar efter Krigen, hvor saa mange slesvigske Embedsmænd skulde anbringes. Fra 1864-70 Volontær uden at faa en Døjt for det, ernærede sig væsentlig som Lærer. Endelig i 1870 fik han 200 Daler. Fra 1873-76 konstitueret Assessor i Overretten; 76 Assessor i Viborg Overret. 1884 kom han til Fredericia som Borgmester og Byfoged. Under hans Førerskab har Kommunen taget stærkt Op-

Borgmester Scharling.

sving, særlig i hans første Borgmesteraar gennemførtes der en Række vigtige Reforme. Og saadanne tiltrængtes hørdt. Først i 1886 blev Prinsessegade og Købmagergade brolagte, og senere flyttedes Brostenene langsomt mod Nord ud mod Avlsbrugerbyen. I 1888 endte Gasbelysningen ved Prinsessegade, i Avlsbrugerbyen brugte man Petroleum i Lygterne. Borgmesterens Stoltthed er især Vandværket. En fortræffelig Taler, et hurtigt og livligt Hovede, stærkt litterært interesseret. Som Politimester styrer Borgmesteren sit Folk med en mild Landsfaderlighed, men det er ogsaa efter hans eget Sigende et lovlydigt Folk.

Lad mig med det samme omtale Herredets øverste Embedsmand, Herredsfoged Becher. Født 1826 i Vesterhæsinge, Præstesøn, Student 1847, »hvilket jeg betragter som den heldigste Omstændighed i mit Liv.« Thi nu kunde han gaa med som frivillig i Krigen. Ved et Tilfælde kom han ikke med i Slaget ved Fredericia. Han var afsejlet den 4de Juli fra København, men Kaptajnen satte Skibet paa Grund ved Æbeltoft, han kom først til Bestemmelsesstedet,

Herredsfoged Becher.

da Slaget alt var endt. Blev i Krigen Løjtnant, men vilde ikke blive i Linjen. Tog atter fat paa Studierne og blev i 1857 Kandidat, 1859 Auditør, 1870 Herredsfoged i Holstebro, 1878 kom han til Fredericia. En Friluftsnatur, ivrig Jæger, en Tid Næstformand i Dansk Jagtforening, fortæller med Stolthed om den 12te September, da han selv anden skød 6 Harer og 30 Høns i 4 Timer. Gammel Grundtvigianer, holder de grundtvigianske Møder i Fredericia vedlige. Kommer fortræffeligt ud af det med sit Herreds Befolkning, »jeg har mine bedste Venner blandt Bønderne.«

Redaktør Christensen.

Redaktør Christensen, og til Dels ogsaa det indre, en jovial og bredtskaaren Personlighed.

»Fredericia Dagblad« er det moderate Blad. Det blev dannet 1890 ved en Sammenslutning af to tidligere bestaaende Aftryksblade fra Kolding og Vejle. Det er nu et Aktieselskab. Redaktør Jensen er født i Herning, kom som 11-aarig Dreng paa Thomas Niensens Bogtrykkeri der, begyndte som Avisdreng, blev senere Typograf, købte i 1887 Præstø Amts Avis, solgte den i 1890, fra 1892 Redaktør af Fredericia Dagblad.

Det socialdemokratiske Blad hedder »Fredericia Socialdemokrat«. Indtil 1ste Oktober 1898 var »Østjyllands Socialdemokrat« Fællesorgan for de tre Byer

Ogsaa Presseforholdene i Fredericia ere af en ret rolig Natur, især hvad de to Hovedblade, »Fredericia Avis« og »Fredericia Dagblad« angaar. Højrebladet »Fredericia Avis« kan i Aar holde 50 Aars Jubilæum. Det blev startet den 8de December 1848 af Israel Meyer Eibeschütz. Den nuværende Redaktør er Jacob Christensen. Født 1842 i store Arden, lært Bogtrykkeriet i Hobro, ansat ved forskellige Provinsbladets Redaktioner. Fra 1869 Redaktionssekretær ved »Fredericia Avis«, i 1880 Redaktør og siden 1890 Bladets Ejer. I det ydre en vis Lighed med Gu-

Redaktør Jensen.

Redaktør Honoré.

Horsens, Vejle, Fredericia. Men da Abonnementsantallet steg, deltes den i tre Blade. Bladets Redaktør er H. Honoré, af gammel reformert Familie.

V.

Kirke og Skole. Læger og Sagførere.

Statskirken.

Der er intet særligt ejendommeligt ved de statskirkelige Forhold. I den Henseende er Fredericia en By som de andre. Man deler sig efter de kendte Grænselinjer. Kirkegangen er god.

Ved Michaëlis Kirken residerer Provst Zeuthen. Født 1837, deltog som Underkorporal i Krigen 1864, Stiftsprovst i Viborg, kom i 1895 til Fredericia, hvor hans Fader havde været Præst. Tilhører den indre Mission, Medlem af Bestyrelsen for kirkelig Forening for indre Mission. Virker især som Vækelsesprædikant, en god, om end noget bred Prædikant. En noget indesluttet og tilbagetrukket Natur.

Pastor Valeur er Præst ved Trinitatis

Pastor Valeur.

Kirke. Af gammel Præsteslægt, født 1838 i Sønderfelding, Kandidat 1862, Lærer ved Latinskolen i Fredericia til 1872; 1872—80 Kateket ved Trinitatis, fra 1880 Sognepræst. Som ganske ung Grundtvigianer, nu nærmest tilhørende »den tredje Retning«, ikke nogen Partimand, staar mæglende. En mild og elskelig Natur, med stor og levende Kærlighed til Mennesker. Han har været i Fredericia en Menneskealder og kender hvert Barn i sit store Sogn. (Michaëlis ca.

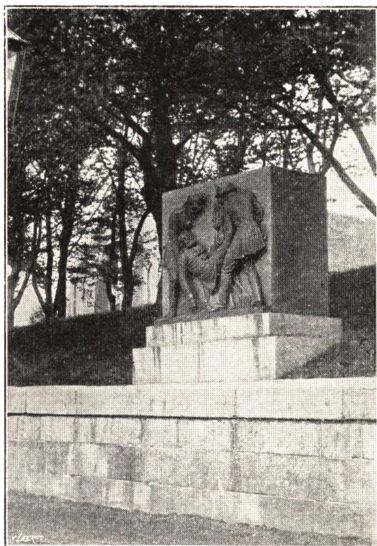
Provst Zeuthen.

5000, Trinitatis ca. 8000 Mennesker). Er selv kendt og elsket af alle. Jeg hørte overalt Lovord om ham. En stærk Interesse for alt, hvad Aandens er. Har været meget udenlands, i Frankrig, Tyskland, Schweitz og Italien, og paa hans Vægge hænger mange Vidnesbyrd om hans Kærlighed til og Forstaaelse af Renaissancens og Oldtidens store og gode Kunst. En stærkt optaget Mand, hans Sogn giver Præsten meget at bestille, og levner ham ikke megen Tid til Studier, hvad han beklager.

De to Kirker, der begge stammer fra det 17de Aarhundrede, er heller ikke af særlig arkitektonisk Interesse. De faldne giver derimod

Kirkegaardene

Interesse, særlig Trinitatis Kirkegaard. Her hviler i den store Kæmpegrav de 500 tapre, der med deres Liv købte Sejren ved

Kæmpegravnen.

Fredericia. Denne Grav er smuk, smuk i sig selv, og smuk i sin Idé. En aflang Firkant med en Granitstensætning om, og paa den øverste Stenkant, Graven rundt, læser man de faldnes Navne og Hjemsted. Bondsoldater var de fleste. Og over deres Grave springer Bøgen netop ud. Jeg gaar der under det guldgyldne Løv og læser de dødes Navne, og bliver sælsom vemodig ved Tanken om al denne Kraft, der her saa pludselig brødes en Sommermorgen. Det, der nu kun er saa og saa mange Bogstaver, huggede ind i Graniten, var en Gang Mennesker, Sønner, Brødre, Elskede, Forhaabninger, Fremtid. Og dog har disse Navnløse her det fremfor de andre Navnløse, at de mindes. Hvert Aar, Aftenen før 6te Juli, smykker Byens Kvinder deres Grave.

Rye laa først her, senere førte hans Familie ham til København. Han burde have ligget her mellem sine Fæller, mellem dem, der sammen med ham gik gennem Dødens Porte. Og han vil sikkert komme til at hvile her igen, den Dag vil komme, hvor man lægger ham til Hvile i hans rette Grav.

Ud mod Gaden rager Bissens Broncebasrelief op over Højen. Disse to Krigere, der lægger en falden Ven i Graven, er formet af den samme lykkelige Haand, der skabte Landsoldaten. Naar man tænker paa de prunkende, udenlandske Gravmæler over faldne Krigere, føler man sig den Kunstner dybt taknemlig, der i sin Sjæls Enfold formede dette jævne Mindesmærke.

I et Hjørne af Kirkegaarden findes en anden Krigergrav. Her hviler de 500 jyske Dragoner, der ved Byens Indtagelse af de svenske i 1657, ikke vilde tage mod Pardon, men lod sig hugge ned til sidste Mand. Frederik VII. lod som Kronprins dem rejse et Minde: et stort Jærnsværd, stukket gennem Ærens Krans. Og paa Stenen læser man:

»Pryd, Høje Hæltessværd! de Kækkes Grav
Hvem Døden Intet var mod Pligt og Ære
Den Krans, erkendtlig Borgersind dem gav,
Til sildig Efterslægt et Minde være.«

Paa Michaëlis Kirkegaard ligger 500 faldne Insurgenter. Kun tre Kors med tysk Indskrift viser deres Grave. Undertiden fandt jeg ude i Omegnen i en Skov, i en Vejgrøft, paa en Mark et Kors eller en Sten, der gav tilkende, at her havde en Kriger fundet sin Død, fjærnt fra Hjemmet.

Den, der søger det særlige for Fredericia, vil fortrinsvis fæste sin Opmærksomhed paa de udenfor Folkekirken staaende Samfund. Fredericia var jo længe den eneste By, hvor man taalte Anderledestænkende i Kongen af Danmarks Riger og Lande.

De reformerte.

De ere et enkelt Skud af de gode Spirer, som Ludvig XIV rev op af Frankrigs Jord. Først flygtede de til Schweitz og Brandenburg, senere hentede Frederik IV dem her ind i Landet. Og endnu efter næsten 200 Aars Forløb har de bevaret fransk Arbejdsomhed og Sparsommelighed. De blev egentlig lokkede herind ved gyldne Løfter, og de vilde gerne atter have

ombyttet Fredericias Marker med Brandenburgs Heder. Men det var ikke saadan at slippe herfra. Saa blev de og arbejdede sig op til Velstand og Anseelse. Uagtet de kun udgør $\frac{1}{20}$ af Fredericia Folketal, indehaver de $\frac{1}{5}$ af Byraadspladserne. Og de har præget Livet i Byen dybt. Det Drag af Nøjsomhed, Sparsommelighed, Flid, som saa ofte særkender den Fredericia Borger, har de deres store Andel i. De fik anvist Marker, dels udenfor Voldene, dels indenfor, og endnu er disse Marker Menighedens faste Rygstød. De bør mest, samlede om deres Kirke og Kirkegaard, deres Skole, Præstegaard og Fattiggaard, oppe i Dronningensgade, Kongensgade, Kongensstræde, Danmarksstræde, den roligste og mindst bebyggede Del af Byen. De ere væsentlig Avlsbrugere, og uagtet de bo indenfor Voldene, har de Ord for at dyrke deres Jord bedre end de omboende Bønder, og kunne faa deres Folk til at bestille mere end andre. En Del er Fabriksarbejdere, nogle Haandværkere, enkelte Købmænd. Ogsaa i Jærnbanens og Postvæsenets Tjeneste findes en Del, og de ere over alt vurderede for deres Paapasselighed og Flid.

Pastor Stahelin.

Jeg gaar rundt med Præsten. Over alt er Præget det samme, en stilfuld Ro, enkel og simpel. Kirken er uendelig tarvelig, — einfach, siger Præsten. Jeg har aldrig i nogen luthersk Folkeskole set en saadan pille Properhed som i den gamle reformerte Skolebygning. Elevantallet er ca. 85. Undervisningen ledes snart paa dansk, snart paa tysk. I Geografi saaledes paa dansk, i Verdenshistorie paa tysk. I Religion naturligvis paa tysk. Kirkesproget er tysk.

Præsten, Pastor Stahelin, født i Basel 1866, er en ung, spinkel Mand, med allerede graaet Haar, med et magert, blidt Ansigt, præget af en venlig Sørgmodighed. Han kom hertil for en halvanden Aar siden, og vi taler sammen en Blanding af tysk og dansk. Han er Menighedens øverste Leder, Præst, Lærer, under ham sorterer de økonomiske Anliggender. Menigheden har gamle Privilegier fra Frederik IV's Tid, deres eget Skolevæsen, deres eget Fattigvæsen, der dog ikke spiller saa

stor en Rolle paa Grund af den indbyrdes Hjælpsomhed og de enkeltes Sparsommelighed og Flid.

For 30 Aar siden udgjorde Menigheden ca. 700 Sjaele, nu ca. 625—50. En Del af Tabet er fremkommen ved Udvandring og Forflytninger, en Del ogsaa ved blandede Ægteskaber, Faren for de smaa Trossamfund. Men Fædrenes Jord er et godt Baand til at holde Menigheden sammen.

Det berømteste Navn er Dalgas. Stamfaderen flygtede 1685 fra Frankrig til Schweitz. Andre Navne ere: Alliverti, Armand (Hermann) Deleuran, Dupont, Honoré.

Jeg forlader Præstegaarden med et Indtryk af Hygge, Fred, og Flid.

Katolikkerne.

De har deres Institutioner, deres Kirke, deres Skole, deres Hospital samlede i Sjællandsgade. Deres Historie gaar tilbage til 1684, da Fyrstbiskoppen af Münster oprettede en katolsk Mission for nogle tyske Katolikker, der vare indkomne i Riget som Hjælpetropper under Frederik III. Nu er deres Antal c. 400.

Kirken er helliget St. Knud, og er den eneste Kirke i Fredericia, der har Spir. Inde i Kirken ligger de tidligere Præster — indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede var det Jesuiter — begravne, ingen Sten viser Stedet, hvor de enkelte ligger. De var Lemmer af en Kirke, de var intet selv. I en Smøge bag Kirken var tidligere den berømte Colonel

A'Costa jordet. Da han blev indesluttet ved Snoghøj, og da der ingen Redning var, vendte han Pistolen mod sig selv. Og den katolske Kirke er streng mod Selvmordere. Da senere Kirken

Katolsk Kirke; Ryes Monument i Baggrunden.

udvidedes over Smøgen, blev han gravet op og stedet til Hvile i Præstens Have.

Jeg sidder med Præsten, Pastor Heiden, ude i denne Have. Den er hans Stolthed. Han, der ikke har Hus eller Hustru eller Børn, omfatter denne Have med en Faders Kærlighed. »Vent De bare, til alt kommer frem, til Sommeren, naar alting er grønt, naar Træerne faar Blomster og Frugt, saa kan De tro, her er hyggeligt. Paa den lille Plet der er der over 80 Roser.« Og i denne Have holder Katolikkerne deres Processioner, særlig den anden Torsdag efter Pinse, den store Procession til Minde om Indstiftelsen af Alterens Sakramente. Da er der rejst 4 Altre rundt i Haven. Han er en smuk Mand, med et trindt, rundt Ansigt, med smilende brune Øjne, klog og smidig, en Verdensmand, der forstaar at konversere, en Mand, der kender Verden og Menneskene. Samtalen gaar let og flydende, vi faar os mangen fornøjelig Latter.

Ved Siden af Haven ligger St. Josefssøstrenes Hospital. Grundstenen blev lagt i 1885. Tidligere havde de lejet sig ind i nogle gamle, smaa Huse i Gothersgade. Disse ydmyge Søstre gør alt Arbejdet, selv det groveste, selv, de kender ikke noget til Tjenestepiger. Paa Hospitalet er der Plads til 40 Syge, og de plejer ogsaa ude i Byen. Jeg ser dem gaa med Vasketøjet inde i Gaarden, de blege Ansigter under det hvide Lin og de sorte Dragter. Taalmodige, utrættelige, Nat og Dag rede til Hjælp, Kvinder, der har ofret sig selv helt. Især om en af dem lever Mindet i Byen, den nu døde Søster Peronne, en fransk Dame.

Den nuværende apostoliske Vikar, van Euch, var Heidens Forgænger i Embedet.

Jøderne

er svundne fra Fredericia som ellers fra Provinserne. De har en Synagoge, men er ikke talrige nok til at holde Gudstjeneste. Der er kun ganske enkelte tilbage.

Latinskolen

er en selvejende Institution med Tilskud fra Stat, Amt og Kommune. Elevantallet c. 170. Den blev i 1866 reformeret og omdannet af Rektor Bloch, nu ved Metropolitanskolen. Den nuværende Rektor, eller som hans officielle Titel lyder, Be-

Rektor Koch.

styrer, er Joh. B. Koch. Født 1854. Filologisk Kandidat 1877. Lærer i Birkerød og Roskilde. Fra 1893 Rektor i Fredericia.

Blandt Skolens Lærere er Lyrikeren Otto C. Fønss. Født 1853, Provstesøn fra Middelfart, teologisk Kandidat 1879. Ansat ved Fredericia Skole fra 1882. Fra 1885 til 1898 seks Bind Digte: Ad slyngede Stier, Stemninger og Studier, der skaffede ham det Anckerske Legat, Trækfugle, Angelina, Hinsides Bjærgene og I lyse Nætter. En Elsker af den danske

Natur, som den folder sig ud ved Sommertide, dybt fortrolig med hver af Markens og Skovens Blomster. Rigest og dybest, naar han er paa hjemlig Grund, naar han skildrer dette yndefulde og vidunderlige Bælt, der snor sig, der bugter sig fra hans Fødeby mod Syd, skildrer Byen selv, gammeldags, hyggelig, vænnesæl, en By for Digtene og Drømmere, den lifligste Ramme om Minder, med de store Skove fjærnt fra Alfarvej.

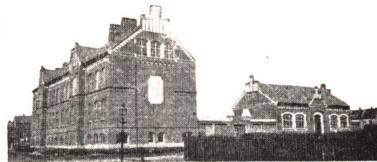
Af bekendte Mænd, udgaaede fra Skolen, kan nævnes Prof. Brøchner, der vel ikke er Student fra Skolen, men dog gik der op til øverste Klasse.

Otto C. Fønss.

Folkeskolen.

Der er ved den to Ejenommeligheder. Dels er den ikke, som i andre Købstæder, delt i en Betalings-skole og en Friskole, og dels er de forskellige Klasser delte i Hold efter Elevernes Fremmelighed og Duelighed, saaledes at de

Den nye Kommuneskole.

flinkeste bringes videre end de svagere begavede, og de første faa en virkelig god Undervisning, medens de sidste faa en Undervisning, saaledes som de kan modtage den.

Der er under Opførelse en ny Kommuneskole, en anselig Bygning, væsentlig bygget efter det københavnske Mønster. Hvorfor man har anbragt den ved Siden af et stinkende Gasværk, forstaar jeg ikke. Dog derom har der staaet lange og hæftige Kampe i Byraadet.

Af Læger og Sagførere her blot et Par Portrætter: Dr. med. Chr. Langgaard og Sagfører Thiellesen. — Dr. med. Langgaard har skrevet nys en Roman med Titlen »Frisk Luft« og Titlen er Manden. Der er over ham et Pust af Landets og Markernes friske, sunde Luft, et Friluftsmenneskes gode Humør.

Født i København 1853, Koleraaaret, Kandidat 1878, praktiserende Læge i Daugaard ved Vejle, 1882 til Fredericia, Stadslæge, Læge ved Kommunens Sygehus, ved Døvtummeinstituttet, 1885 Dr. med. for en Afhandling om akut Lungebetændelse. En ivrig Forkæmper for Hygiejnen. Greb i 1892, da Koleraen i Hamborg sendte sine Blækere herop, og der i Fredericia forefaldt et Tilfælde af den uhyggelige Sot, resolut ind. Stiftede i 1896 en Samaritanforening i Fredericia, som tilbyder

alle Smaafolk fri Medicin, et Tilbud, der paaskønnes meget og benyttes meget. Har trods sin store Praksis og sine mange Embedsforretninger faaet Tid til at skrive to Digtsamlinger, »Aaret rundt« og »Solblink« samt Romanen »Frisk Luft«, en bred, altfor bred Bog, men fuld af gode og originale Iagttagelser, præget af det nøje Kendskab, som en Landlæge erhverver sig til Befolkningens forskellige Lag.

Sagfører Thiellesen er født i Aabenraa 1864, blev exam. juris 1887, Sagførerfuldmægtig i København og Aarhus, kom 1890 til Fredericia, har i faa Aar oparbejdet en stor Sagførerforret-

Dr. med. Langgaard.

Sagfører Thiellesen.

ning, særlig Handelsinkassationer. Interesserer sig levende for Fredericias smukke Omegn som Turistland. Arbejder paa at faa dannet en stedlig Afdeling af Turistforeningen, mangler kun to Medlemmer i det fornødne Antal, 50. En livlig og elskværdig Natur med mange kunstneriske Interesser.

VI

Garnisonen.

Der ligger et Regiment i Fredericia, 7de, bestaaende af 3 Baillononer, 10de, 12te og 27de. En saa stor Garnison i en By af Fredericias Størrelse vil naturligvis gøre sig gældende paa mange Maader. Den er en betydelig Indtægtskilde for Byen, og i Byens daglige og selskabelige Liv vil Militæret naturligvis altid spille en vis Rolle. Var der nogen By i Landet, hvor man skulde vente Militarisme, en stram militær Tone, maatte det være her i denne By, der er vor eneste Fæstning, der historisk set lever paa sit store Slag, og paa hvis Pladser man overalt ser Krigens Mænd forherligede i Malm. Og dog er det ingenlunde Tilfældet. Forholdet mellem Borgere og Militære er det bedste. De militære føler sig ikke ret meget militærisk, og omvendt ser Befolkningen her, netop paa Grund af de store Minder, med venligere Følelser paa Soldaten end mange andre Steder. Summen er en god Overensstemmelse mellem civile og militære, ingen Kløft.

Regimentschef og Byens Kommandant er Oberst Baggesen. Næst efter Oberst Pontoppidan i Odense har han det sidste Aar været den i Pressen mest omtalte af Provinsens Regimentschefer. Og saa underligt er det gaet, at han, der er en munter Mand, en Krieger helt igennem, i den offentlige Omtale er kommen til at staa som noget af et pietistisk Hængehoved. Straks da jeg kom ind til denne Mand, faldt uvilkaarlig denne franske Sætning mig i Munden: *voilà, c'est un guerrier*, det er en Kri-

Oberst Baggesen.

ger. Undersætsig, tæt bygget, levende, bevægelig, rask, Militær til Fingerspidserne, Søn af Batteriet Baggens fra Trearskrigen. En Mand, der fordrer meget af sig selv og andre, en Hævder af den militære Disciplin, Kriger og kun Kriger. Jeg nærer ikke Tvivl om, at hvis det kom til Krig og Feltslag, vilde han blive en mellem Soldaterne uhyre populær Mand. Født 16. Februar 1843 i Rendsborg, var som ganske ung med i 1864; Premierløjtnant 1867, Kaptajn 1880, Oberstløjtnant og Oberst 1892, Ligget i Garnison i Sønderborg, Nyborg, Viborg, Helsingør. Fra 1887—91 Forstander for Sekondløjtnantsskolen. Depot-Kommandør, Stabschef. Kom for kort Tid siden til Fredericia.

Jeg traf, særlig blandt de lidt ældre Officerer, flere Mænd med alsidige Interesser og Kundskaber, Mænd med Hjærtet paa det rette Sted, humane Overordnede, elskværdige og fordringsløse.

Som en Type paa de ældre Officerer, der har levet Byens Liv med, kan nævnes Kaptajn Poulsen. Født 23. Maj 1848. Sekundløjtnant 1867, Premierløjtnant 1874, Kaptajn 1883. Har i 30 Aar taget levende Del i Byens offentlige Liv, Medlem af Byraadet, i Bestyrelsen for Grund ejerforeningen, Formand for Forsvarsbrødrene, m. m. Altid rede til at paatage sig offentligt Arbejde, i Besiddelse af en alsidig Energi, kundskabsrig. Han har bl.a. faaet beplantet Vejene Nord for Byen, over disse bare og flade Marker, hvor der intet maatte være, bag hvilket en Fjende kunde søge Dækning.

Hans sidste Bedrift er de saakaldte »Kaptajn Poulsens Stene«, smaa Obelisker, som han har ladet rejse paa de Steder, der havde Navn fra Belejringen og Slaget i 1849. Under de kommende Festligheder vil de være udmærkede Vejledere for de gamle, der besøger Slagmarken. Han hører for Øjeblikket kun halvt til Fredericia. Han falder for Aldersgrændsen 23. Maj 1900, og rejste i Maj med Orlov til København for at overtage en Stilling under Landbrugsministeriet ved Revisionen af Ejendomskortene.

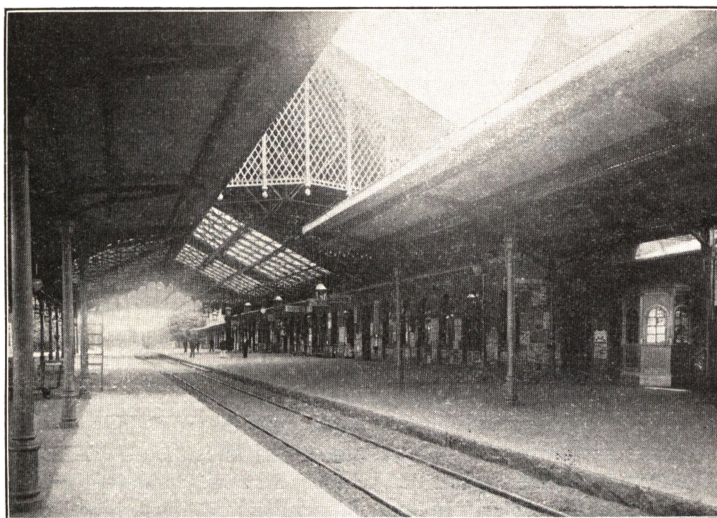
Kaptajn Poulsen.

VII.

Jærnbanestationen, Telegrafstationen. Poststationen.

Jærnbanestationen.

Fredericia Station er den mest kendte af alle danske Stationer. Thi her maa alle Rejsende staa ud, her har de et Ophold paa en halv, en hel eller halvanden Time. Og dog ser

Jærnbanehallen.
Lippert fot.

disse Rejsende egentlig intet udover Restavrannerne og Ventesalene. De har for travlt med at sørge hver for sig selv.

Men jeg, hvis Rekreation det var hver Middag ved 2-3 Tiden at gaa ned paa Stationen, lærte ved Stationsforstanderens og Overassistenternes Bistand denne mærkelige Station at kende, og jeg fattede en Forstaaelsens Kærlighed til dette store Hjærte i det danske Jærnbanelegeme, hvor Rejsestrømmene mødes, og hvorfra de atter drives ud med Dampens Pulsslag. Hvor de

Forbirejsende kun saa Virvaret og Kaoset, som jeg Planen og Fornuften.

Alle Tog kommer i Fredericia ind sydfra. Byen er eller rettere var en Fæstning, man fik kun Lov til at føre et Spor ud gennem Volden. Og ved Siden af det smalle Hul laa store Dynger af Fyld. I et Nu kunde Aabningen lukkes, Fredericia var atter en lukket By. Men lidt efter lidt gnavede Jærnbanen mere og mere af Volden, det ene Spor listede sig ind ved det andet, nu gaar der 6 Spor ud gennem Volden — og der ligger ingen Fyld rede.

I Løbet af en Times Tid kommer nu Togene, fra Esbjerg, fra Struer, fra Vamdrup, fra de østjydske Byer, Iltogene, der kun standser ved de store Stationer og væsentlig sørger for den gennemgaaende Trafik og Samlertogene, der holder ved alle Stationer og sanker deres Last sammen. 2,⁴⁷ kommer Færgegen med Passagererne fra København og Øerne. Det er Hovedsværmen, dannet af Iltoget, der gaar fra København 8,³⁰, og Eksprestog 9,⁰⁵. Det er den muntreste Flok, der med Larm og Snakken fylder Gaden op til Stationen. Jeg gik den altid i Møde, jeg saa altid et eller andet kendt Ansigt i den. Overhovedet er Fredericia et Sted, hvor man mødes. Mennesker, der lever hver i sin Udkant af Landet, der i Aar ikke har set hinanden, løber her hinanden paa Ærmet, veksler Haandtryk, spørger Nyt og sender Hilsener. — Jeg har aldrig været paa denne Station uden at møde Kendinge.

Se, nu er alt samlet sammen, Mennesker og Gods, og nu skal denne levende og døde Masse fordeles paa 7 Tog. »Nu blander vi Kortene, inden vi giver dem ud«, siger Overassistenten. Der hersker mellem Pakmestre og Funktionærer et febrilsk Liv. Alle disse Tusinder af Genstande skal fordeles hver paa sit Tog. Hvilken Agtsomhed, et Øje paa hver Finger, for at hver Ting i denne Skynding kan komme i den rette Pakvogn. Blot en i urette Vogn, hvilket Vrøvl, hvilken Telegrafering og Eftersøgen. Københavnergodset skal saaledes fordeles paa fire Tog: 1) nordpaa, der kun holder ved de store Stationer, 2) nordpaa, der holder ved alle Stationer, 3) vestpaa til Esbjerg, 4) sydpaa til Vamdrup.

Og Perronen, Ventesalene, Restavrationerne ere som en vrimglende Tue. Vidtbfarne Folk forsikrer mig om, at Fredericia Station er den eneste danske Station, der minder dem om de

store udenlandske Knudestationer. Det samme Mylder, det samme Liv, den samme Sprogforvirring. Livligst er der naturligvis i Sommerens Rejsetid, men selv nu i Foraaret er Selskabet ret broget. Der er den Hamborger-Handelsrejsende med det fede Ansigt af Hotelmiddage og Øl, der er Drifterne af polske Arbejdere med deres Kvinder og ganske smaa Børn, klædte i røde og gule Farver. De skal ud paa Herregaardene og føre deres halvt dyriske Liv. Der er sortsmudsede Fransk-mænd, der er blonde Svenskere, der er Det er ikke det mindst interessante ved denne Station, at man efterhaanden skærper sit Øje for de provinsielle Forskelligheder indenfor det danske Folk. Den nivellerende Kultur har afskaffet de gamle Nationaldragter, Samfærdselsmidlernes Udvikling har blandet de forskellige Landsdele, og dog . . . netop her, hvor man har Jyder og Fynboere og Sjællændere og Lolliker Side om Side, ser man, hvor stærk Racen endnu er, man faar Øje for Lighederne og Særhederne og Modsætningerne. Og man siger til sig selv: Der er Gudskelov endnu langt igen, inden vi alle sammen er ganske ens.

Og lige saa forskelligartet som Menneskene er den Vognmængde, der mødes ude paa Terrainet. Det er et fuldstændig kosmopolitisk Vognstævne. Der er Vogne helt nede fra Rom, fra Paris og endnu længere syd paa i Frankrig, Vogne med cze-kisk Paaskrift, tyske, norske, svenske Vogne, russiske Salonvogne, hele Europas Fastland mødes her.

Inde i anden Klasses Restaurationen er hver Stol optaget. Fredericiaopholdet falder sammen med Middagssulten, og Restauranten har mellem Rejsende Ord for at være et godt Madsted. Efter mine Erfaringer er den det ogsaa. Den er derfor den største og stærkest besøgte Jernbanerestaurant i Danmark. Naar jeg træder ind i den fyldte Sal, minder den mig altid om »Bræddehytten«. Den er i det ydre uendelig finere end den gamle Træhytte ved Tivoli, men selve Indtrykket er ganske ensartet. Den samme ubestemmelige Em af Mad, den samme Luft, fyldt med Stemmer, Raslen af Kopper, Skrabten af Knive, Klirren af Glas. Den samme, næsten andagtsfuld Kælen for Maden, selv om den her maa sættes hurtigt til Livs, den samme Blanding af de mest forskellige Samfundslag fredeligt Side om Side, tilbedende Bugens Guddom.

Klingelingeling Toget vestpaa eller Toget nordpaa

En Portør river Døren op, ringer og raaber, og den første Sværm af Rejsende skynder sig ud. Og saa gaar det Slag i Slag. Esbjerg-Iltoget til København, Eksprestoget til København, Eksprestoget nordpaa, Toget til Esbjerg, Holdetoget til København, Samlertoget nordpaa, Toget til Vamdrup. Pakmesteren bagude viser grønt Flag: han er færdig. Der lyder to Slag paa Stationsklokken, Vingen paa Signalmasten viser frit Spor, to Svarpift fra Lokomotivet, og Toget larmer og syder af Sted.

II Klasses Restauranten.
Lippert fot.

Der bliver tomt paa Perronen, inde ved Buffeten gør Opvarterne op, Personalet trækker Vejret — et Øjeblik; thi nu begynder Godstogene at komme ind. De har holdt ude paa Linjerne, ved Krydsningsstationerne, og ventet paa Iltoget. Persontogene er den store Springflod, der to Gange i Døgnet stormer ind over denne Station, Godstogene er den evigt rindende Strøm, der glider ind og glider ud over Skinnerne. Der er paa denne Station lige saa mange ekstraordinære Tog, som der er normerede, Dag og Nat er den aaben, og altid har man

Hænderne fulde. Godstrafikken er især stor paa de saakaldte »Flæskedage«. »Flæsketog« er Fællesnavnet for de Tog, der fører Landbrugets Produkter til Esbjerg og England.

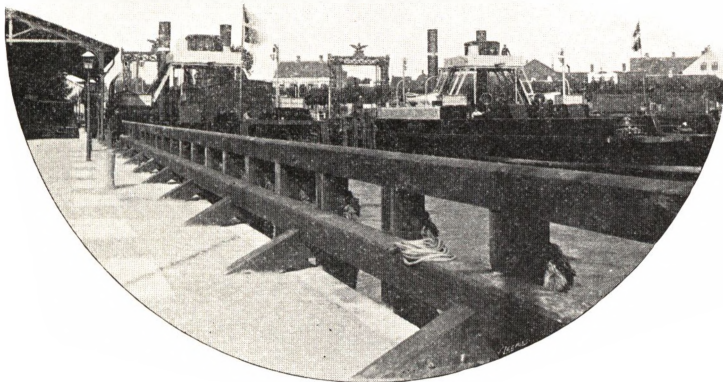
Ved to-tre Tiden om Natten det samme Liv, kun sælsommere, fordi Natten er over det.

Denne vanskelige Station fordrer en Mand af en urokkelig Samvittighedsfuldhed, en næsten minutiøs Passen paa i selv de mindste Detailspørgsmaal, og en saadan Mand er den nuværende Stationsforstander, v. Späth. Født den 16.

Juli 48, Løjtnant, derpaa i Banens Tjeneste, Assistent i Fredericia, senere Stationsforstander i Ringkjøbing, og nu atter ved sin gamle Station. Skal alt her gaa paa rette Vis, maa man altid mærke den styrende Haand, og han tager da ogsaa sin væsentlige Del af Dagens Byrde.

Stationsforstander v. Späth.

Færgeløbet.
Lippert fot.

T.H.R.A.

Telegrafstationen.

Telegrafstationen.

Hvor er her stille heroppe paa første Sal i Jærnbanebygningen, naar man kommer nede fra Stuen og Perronen. Det vil sige: straks irriteres man af Apparaternes evige Dikken, men snart har man vænnet sig dertil, man hører den slet ikke, eller den lyder som et *douce Accompagnement* til den Talen over al Verden, som herfra føres. Man nyder denne Ro, denne Tavshed, hvormed alle disse Mennesker, hver bøjedede over sit Apparat, gør deres Gerning. Alt synes at gaa saa let og legende.

Er Jærnbanestationen et Knudepunkt i det danske Jærnbanenæt, er Telegrafstationen et af Centrene i det internationale Telegrafsystem. Den staar i Kabelforbindelse med England, Norge, Rusland, Frankrig. Paa den optages og viderebefordres den fransk-norske, fransk-svenske, fransk-russiske og delvis den engelsk-russiske Korrespondance. Desuden er Stationen Optagelses- og Kontrolstation for hele Danmarks Korrespondance med England, Rusland, Frankrig, samt for Jylland og Fyens Vedkommende med Tyskland. Og endelig viderebefordres ogsaa her den engelsk-østasiatiske Korrespondance. Der korresponderes direkte med Stationerne i Paris, Newcastle, Libau, Arendal, Gøteborg, Hamborg, Berlin, Kiel, Flensborg. Desuden staar Stationen i Forbindelse med København og alle Danmarks større samt flere af de mindre Stationer. 2 Millioner Ekspeditioner er der hvert Aar paa denne Station.

Og alt dette sker fra to store Sale, den indenlandske og den udenlandske.

Vi træder først ind i den indenlandske Sal. Her er paa Bordene anbragt 18 Apparater, hver 6 danner en Sektion. En enkelt Sektion omfatter f. Eks. følgende Linjer: 1. Ringkøbing, Varde, Holstebro, 2. Struer, Lemvig, 3. Korsør, Næstved, Rønne, 4. Middelfart, Assens, Faaborg, 5. Aarhus, 6. Esbjerg. Efter et nyt System kan 3 Telegrafister ved 3 Apparater betjene 6 Ledninger, medens der før hørte et Apparat til hver Ledning. Enhver af de tre Mand kan tage en hvilken som helst af de 6 Ledninger til sit Apparat. Ere alle tre optagne, telegraferes der: Vent et Øjeblik. Ved dette System spares der naturligvis Mandskab, og den enkelte Telegrafists Arbejdskraft bliver fuldt udnyttet. En Vagt strækker sig over 7 Timer og i den falder der gennemsnitlig 130 Ekspeditioner.

Den udenlandske Sal. Over en Dørtærskel og vi staar midt i Verden. To Telegrafister konfererer et Telegram. Jeg hører den ene læse en Række Tal op; Tal telegraferes for Sikkerhedens Skyld to Gange. Det er et Chiffertelegram fra Paris til St. Petersborg. Hvem ved, maaske overværer jeg et historisk Øjeblik. Maaske er disse Tal Dreyfus' Skæbne, eller Bordereauets Ophavsmand, Alliancens Sprængning, eller hvem ved hvad. Jeg studerede næste Dag mine Aviser grundigt, der var intet overraskende Nyt hverken fra Paris eller fra St. Petersborg. Maaske har det været et ganske almindeligt Børstetelegram.

De største Dage i den udenlandske Sal er »Russernyaaret« og »Russerpaasken«. Saa sender Rub og Stub af Korporationer og mange andre i de to Lande de bedste Ønsker til Vennen. Selv Skoledrengene veksler Haandslag over Fredericia. For Resten har der i den senere Tid været en kendelig Nedgang baade i »Russernyaaret« og »Russerpaasken«. Det overlader jeg til Bladenes udenlandske Medarbejdere. Til daglig er Tirsdag, naar der er Kreaturmarked i England, og Torsdag, naar der sammesteds er Smørmarked, de travle Dage.

Foruden disse Sale er der hele Administrations-Afdelingen. Naar den udenlandske Korrespondance er besørget, skal alle Bilagene journaliseres, Telegrammerne takseres, Transitgebyret udregnes, hver skal have sit efter de forskellige Overenskomster, der er truffene paa de internationale Kongresser. Der er nemlig flere om Fortjenesten. Det store nordiske Telegrafsel-skab ejer Kablerne, Staten Landleddningerne, det er Statens Personale, der betjener Fredericia Station. Med Kontrol og Taksering er 9 Mand optagne. I det hele er der et Personale paa ca. 100 Mand paa denne Station.

Den store Udvikling af Fredericia Station er væsentlig fore-gaaet under Telegrafbestyrer C. A. Petersen, der residerede her i næsten 30 Aar. Den nuværende Bestyrer er Hr. Gredsted. Født den 28. Novbr. 1848 i København, kom 1864 i Telegraf-væsenets Tjeneste, først i København, senere i Fredericia, derpaa i Frederikshavn og Hjørring. 1892 Telegrafbestyrer i Korsør, samme Aar Telegrafingeniør for Jylland og Fyen. 1896 Telegrafbestyrer i Fredericia, et enestaaende hurtigt Avancement. En udmærket Telegrafmand, levende interesseret i alt Fremskridt paa sit Omraade. En sund og kraftig Natur, der

trods denne anstrængende Station har vidst at bevare sit gode Humør.

Postvæsenet

er til Huse i en lille Bygning ud mod Vendersgade, ved Siden af Jærnbane-stationen. Det træder naturligvis i Skygge for sine to store Søkende, selv om ogsaa det tildels bærer Præg af at ligge i Centret, idet Omsorteringen af alt Postgods til og fra Jylland er underlagt det. Og ogsaa det er i Vækst. I de sidste 21 Aar er Personalets og

Telegrafbestyrer Gredsted.

Postmester Brinck.

Budenes Tal fordoblet. Jeg traf tilfældigvis ikke Hr. Postmester Brinch personlig, og kan derfor om ham kun give nogle Tal. Født 1832 i Udby Præstegaard paa Fyen, Elev paa Sorø Akademi, 1850 i Postvæsenets Tjeneste, i 1864 Feltpostmester, siden 1877 Postmester i Fredericia.

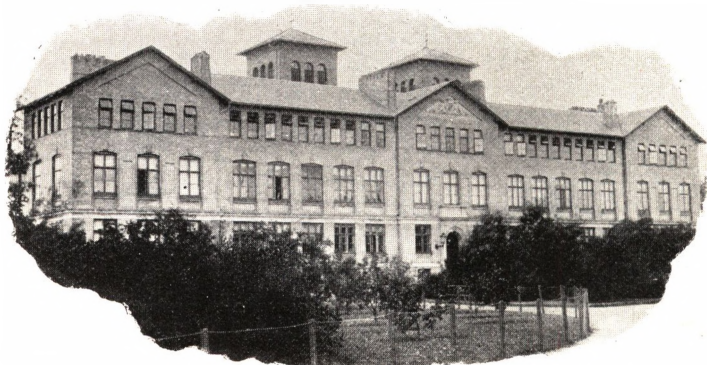
Foruden det faste Postkontor findes i Fredericia tillige et bevægeligt Postkontor.

VIII

Det Kongelige Døvstummeinstitut.

Fornemt, roligt, tilbagetrukket ligger denne store Bygning midt i sin velholdte Have, i en Udkant af Byen. Man gaar over Marker, hvor Køer græsser, mellem Haver op til dette ensomme Bo. Jeg kom der en Morgen ved Titiden, Klokken var fem, da Forstanderen omsider fulgte mig paa Vej. Og jeg forlod ham og hans Hus, opfyldt af den dybeste Beundring for det Værk, der her blev øvet med en uendelig Taalmodighed, en Kærlighed og en Selvopofrelse, og især for den Mand, der ene havde skabt alt dette af intet.

Der findes indenfor Døvtummeverdenen to Skoler, man kan kalde dem den franske og den tyske, Tegnmetoden og Talemetoden. Ved Tegnmetoden maa man enten skrive eller bruge Fingersproget. Gebærden synes ogsaa det naturlige Meddelelsesmiddel overfor Døvtumme, og dog er den det ikke. Det er nemlig en Kendsgerning, at de døvtumme som Regel ikke behøver at være stumme. Naar de ere det, er det, fordi de aldrig har hørt Lyde og derfor ikke som andre Børn har kunnet efterligne Lyde og danne sig et Sprog. Det gaar da ofte med deres Tunge som med ethvert andet Lem, der ikke benyttes, den forkrøbles. Naar Børnene komme ind paa Insti-

Døvtummeinstitutet.

tutet, er deres Tunge ofte blød som Gelé, eller stiv og haard som en Sten. Men den kan hærdes eller blødgøres, den kan lære at foretage sammen med Læberne de Bevægelser, der frembringer Lyde. Barnet kan lære at tale. Og det kan lære at læse paa en Talendes Mund, paa dens Bevægelser, de Ord, denne udsiger. Det gaar med døvtumme som med andre, der mangler en Sans, de andre Sanser ere da udviklede saa meget des stærkere. De døvtumme har et overordentlig skarpt Syn, en overordentlig fin Iagttagelsesevne. Paa disse to Ting er det, at Talemetoden genialt bygger. Selv om Udtalen bliver lidt vanskelig, noget mangelfuld, den indeholder dog et uhyre Fortrin frem for Tegnmetoden, er uendelig nyttigere for den døvtumme i det daglige Liv.

Det er Forstander Jørgensen, der efter lange og haarde Kampe indførte den paa det ifølge Lov af 22. Marts 80 oprettede Institut i Fredericia. Født 38; først Seminarist 57; kom rent tilfældig ind som Lærer ved Døvtummeinstituttet i København, hvor Tegnetoden brugtes og bruges, der var en Plads ledig netop da; vilde som saa mangen anden begavet Seminarist være Student og Præst; blev Student 61, studerede Teologi, fortsatte stadig sin Lærergærning, blev ved den og opgav Studierne, heldigvis; underviste som

Forstander Jørgensen.

alle de andre efter Tegnetoden, indtil han paa en Udenlandsrejse i 1874 lærte Talemotoden at kende. Fra da af var han dens svorne Mand, og de følgende Aar opviser en Række hæftige Kampe inden for Døvtummeverdenen. »Det var frygtelige Spektakler, der var.« Under disse Kampe fik han Tilbud om at overtage Stillingen som Leder af den mest ansete udenlandske Anstalt efter Talemotoden, men han, der altid har været ivrig Patriot, vilde ikke forlade Fædrelandet. Tilsidst foreslog Forstander Malling-Hansen, da Pladsen i København ikke slog til, at man skulde oprette et nyt Institut. Og Jørgensen var da selvskreven som Leder. Han søgte det ikke, han blev kaldt op i Ministeriet, Ministeren spurgte ham, om han vilde overtage den nye Anstalt. Han tog den og al Besværet med at skabe fra intel. Der var ingen af de gamle Lærere ved den københavnske Anstalt, der vilde følge ham. Han maatte selv uddanne sine Lærere. Af de 30 Lærere og Lærerinder, der har virket ved Institutet, har kun en før haft med Døvtumme at gøre. De første Aar var derfor drøje nok; der var Vanskeligheder, der dyngede sig op paa alle Kanter, ofte sov han ikke om Natten. Men han troede fast nok, var taalmodig nok, og saa gik det.

Anstalten var indrettet paa 100 Børn, af hvilke Halvdelen skulde bo hos Byens Borgere. Antallet steg imidlertid hurtigt — for Øjeblikket er det c. 190 — og man maatte derfor skride til Udvidelse, leje Lokaler ude i Byen. Der er nu 3 Afdelinger: A-Afdelingen for de bedre begavede Børn, B-Afdelingen for de mindre begavede og Forskolen. De to første Aar opholde Ele-

verne sig paa Anstalten, derpaa indkvarteres de hos Borgerne. De Søgnedage tilbringe de dog næsten hele Dagen paa Instituttet. 8—12 Undervisning, 12—2 Middag, dels paa Anstalten, dels ude i Byen, 2—4 Undervisning, 4—5 Leg og Mad, 5—7 Undervisning. Selve Undervisningen varieres saa meget som muligt. Der er Husflid og Haandgærning og Gymnastik. I de sidste Par Aar har man indført Husgærning for Pigerne. Skolegangen varer fra det 8de til det 16de Aar. Der er i alt 18 Klasser. 4 for den første Aargang, derpaa 7 Klasser, hver delte i en A- og en B-Klasse. Drengene og Pigerne undervises sammen. Det var mit Indtryk, at disse døvstumme Børns Undervisning i mange Retninger var forud for den, som Landets Børn med alle deres 5 Sanser faar i den danske Almueskole. Ved Undervisningen gennemføres strængt det Princip, at alle Børnene skal være med. Man vil ikke udklække Vidunderbørn. Man gentager og gentager derfor, indtil hele Troppen holder Fodslag.

Vil man kortelig gøre Prøve paa, hvad Talemetoden formaar, overvære man en Religionstime i øverste Klasse, og det man der ser og hører, er saa sælsomt, at Tilhørere har ment, at det hele var en Mystifikation, en udenadlært Lektie, som Læreren og Børnene havde indstuderet sammen, og som de nu gav ud for en Undervisningstime. Saa rapt følger Svarene paa Lærerenes Spørgsmaal, saa flinkt klarer Drengene og Pigerne Dogmatikkens indviklede Problemer. Hvis man ikke hørte den lidt besværlige Udtale, det noget syngende, enkelte Afvigelser fra daglige Betoning som *óp* i Stedet for *op*, den ligelige Betoning af alle Stavelser, f. Eks. Men-ne-ske-ne, vilde ingen tro, at det var døve Børn, som aflæste af Lærerenes Mundbevægelser hans Spørgsmaal, døvstumme Børn, der talte. Og alle disse Smaating vænner man sig hurtigt til, og Timen gaar da ganske som en Time i en anden Skole. Var Jesus syndig, da han blev født? — Nej, han var født uden Synd. — Hvorfor? — Fordi han var Guds Søn. — Hvem siger, at Jesus er Guds Søn? — Gud Fader selv. Selv de sværeste bibelske Navne udtaler disse Børn.

Naar de kommer ind i Skolen, er deres Gang slæbende, de er ofte dvaske, undertiden næsten dyriske. Og se dem saa, naar de 8 Aar ere gaede. Man forstaar, at de ofte kan faa særlig rosende Omtale, naar de laver deres Svendestykker, kan blive flinke Svende og Mestre. Jeg saa nede paa For-

standerens Kontor et Sølvskjold, som en saadan døvstum havde forfærdiget som Svendeprøve, det var fortræffeligt. Og der er ingen Tvivl om, at den aandelige Anspændelse, som Talemetoden fordrer af Eleverne, skærper deres Aandsevner.

IX

Næringsliv: Industri, „Dan“, Handel, Banker, Haandværk, Arbejdere.

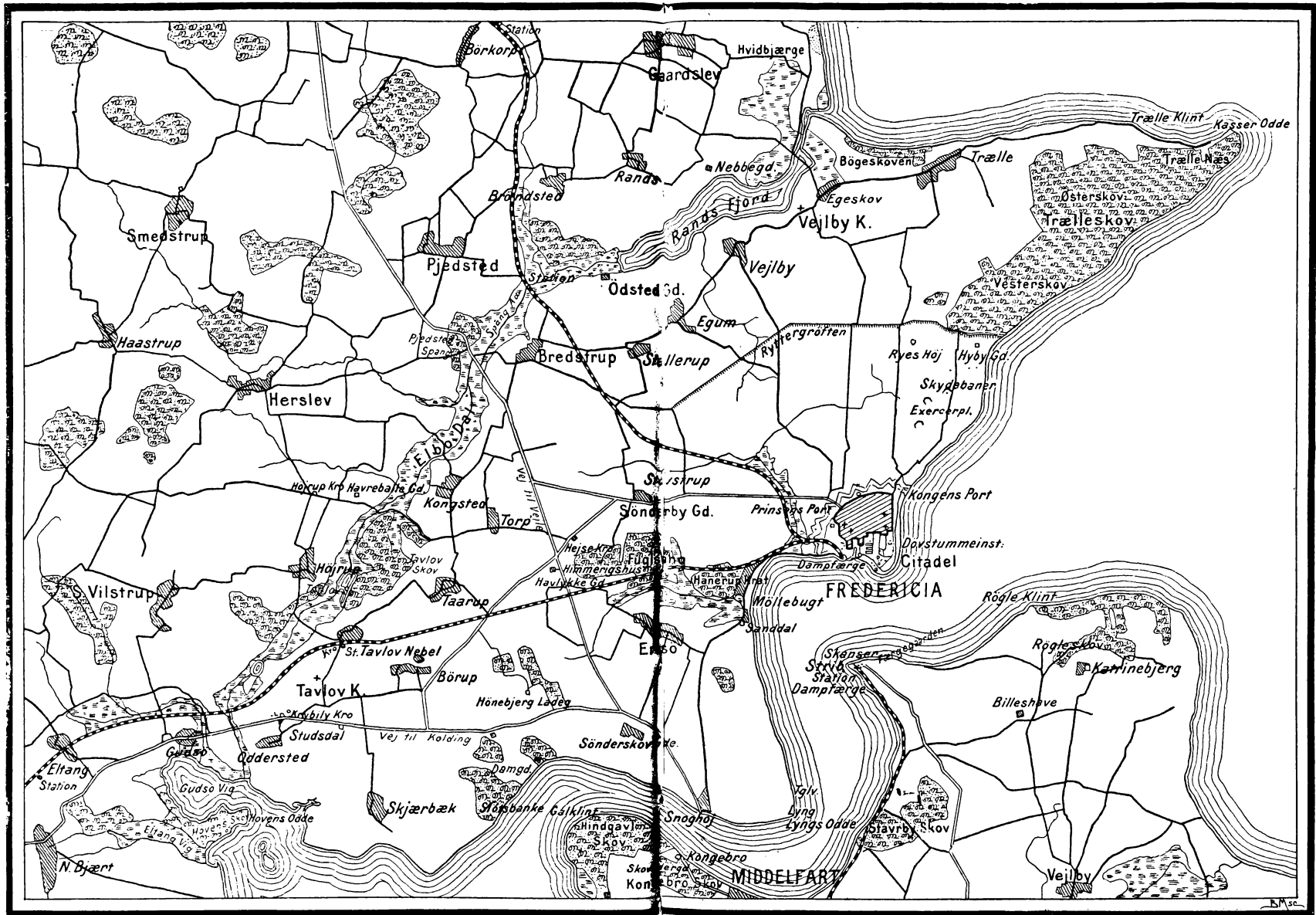
Industrien.

Jeg har allerede angivet den Synsvinkel, hvorunder hele Næringslivet maa ses: det ringe Opland. Vækst i stor Stil har kun det, der er uafhængig af det stedlige Opland, der formaar at drage Fordel af Fredericia's centrale Beliggenhed: Storindustrien. Hertil kommer tillige i de sidste Aar Livsforsikrings-selskabet »Dan«.

Fabrikanternes Nestor er Oberst Voss. En Militær, der er Veteran fra 1848, — som Fabrikant. Og det er da ogsaa ved et sælsomt Skæbnens Spil, at han startede denne Virksomhed, der nu beskæftiger ca. 200 Mand. Født 1826, Søn af en Oberstløjtnant, som ung Landmand, gik frivillig med i 1848. Dannebrogsmænd ved Slesvig, Løjtnant 1849. Deltog ogsaa i den anden slesvigske Krig, derpaa i Garnison i Fredericia. Saa kom den nye Hærlov af 1867, og han indsaa, at han havde al mulig Udsigt til at falde for Aldersgrænsen. Men han følte sig ingenlunde egnet til at sættes paa Pension, til at gaa ud af Spillet. Altid virksom, altid paa Færde, trængte han til at have noget mellem Hænder. Som ung havde han givet sig af med forskellig Haandværkerarbejde, havde drejet og gjort anden Haandens Gærning. Og efter Krigen tog han atter fat paa sin Drejerbænk, drejede Rav, Ben og andet. Det var dog ikke det, der skulde skabe Fabrikken. Men hjem fra den store Pariserudstilling — jeg husker ikke, om den var i 1867 eller 1868 — bragte en

Oberst Voss.

Om byen.

Slægtning en støbt Penneligger. Den morede han sig med at støbe efter.

Og nu vokser Fabrikken frem som Træet af Frøet. Han fik nogle Messingforme, og sammen med en Karl støbte han nu forskellige Zinkgenstande til sit eget Hus' Forbrug. Saa gav han Vennerne Foræringer. Saa begyndte han at sælge til en enkelt Købmand, og hans Varer var gode, der kom flere Købere til. Og da han faldt for Aldersgrænsen i 1878, byggede han paa sin Ejendom en lille Fabrik, og begyndte med 4—5 Mand at lave Blikkenslagerarbejde og Zinkarbejder. Det blev til »Voss Lampe- og Galanterivareforretning«.

Voss er helt igennem, hvad man kalder »en Mand af den gamle Skole«, og ogsaa som Fabrikant den gamle Militær. Tidlig oppe, regelmæssig som et Urværk, spartansk i alle sine Vaner, noget af en Buldrebase, hvis ikke alt gaar en-to-tre-fire, snart god igen, Praktiker om en Hals, energisk til Stædighed, Hæderligheden selv. Patriarkalsk overfor sine Arbejdere, har altid lønnet dem godt, indrettet en Sygekasse, indsat en Sum for hvem af dem, der har været paa Fabrikken i et vist Aaremaal. Deltaget ivrigt i det kommunale Liv. Han er nu 72 Aar, Alderen begynder at melde sig; og har overladt sin Fabrik, der er omdannet til et Aktieselskab, til sine Sønner Ditlev og Gustav Voss.

Fabrikant Chr. Loehr.

Jeg kunde have Lyst til at portrættere disse Fabrikanter én for én, de er det værd. Men jeg maa indskrænke mig, og som jeg tog den ældste, tager jeg en af de yngste, Fabrikant Chr. Loehr. Faderen, C. W. Loehr, var en indvandret Flensborger, — overhovedet findes der meget sønderjydsk Blod i Fredericia — han tjente sig en Formue ved Saltkøgeri, Sildesalteri, Skibsrederi og Kulhandel. Sønnen købte i 1888 et lille Sæbesyderi af en Onkel, og dygtig Købmand og Sælger, som han er, drev han det i faa Aar op til at være den største Virksomhed i sin Branche udenfor København. Vor Tid er Ringenes og Sammenslutningernes Tid, og Loehrs Sæbefabrik er nu sluttet sammen med Carl Petersens Fabrikker i København og

Odense Oljemølle til et Aktieselskab med en Aktiekapital paa 1,200,000 Kr. Nu bygges der og udvides i Fredericia, man har store Planer om at tage Konkurrencen op med Englænderne i Siam, Transwaall og andre oversøiske Egne. I Europa er Toldbeskyttelsen for stor, til at man kan konkurrere. En Mand midt i Trediverne, en smart Forretningsmand, hurtig i Vendingen, altid ude efter nye Ideer og Opfindelser paa sit Omraade, ganske moderne i hele sit Væsen, med Sans for Livets Goder, en Mand af vor Tid, der vil arbejde haardt, der vil tjene, der vil nyde Livet.

Andre Fabrikker: Den største industrielle Virksomhed i Fredericia er »Bloch og Andresens Bomuldsvæverier.« Stiftet i Tresserne af Bloch, der intet havde og var ved at gaa Fallit; han kom saa i Kompagniskab med Andresen, der havde nogle Penge, og fra da af gik det ustandseligt fremad. Der er i denne Forretning tjent Millioner. Nu et Aktieselskab, Direktør Carl Bloch, en Søn af Stifteren. J. P. Schmidt jun.'s Cigar- og Tobaksfabrik. Grundlagt i Flensborg 1778. Efter 64 flyttedes en Filial til Fredericia og denne blev snart Hovedforretningen. Siden 1865 er der alene af Cigarer produceret 200 Mill. Beskæftiger nu ca. 150 Mennesker og producerer aarlig 7 å 8 Mill. Cigarer, Direktør Fabrikant Korch.

»Fredericia Tæppefabrik«, grundlagt i 1873 af Fabrikant Robby, nu et Aktieselskab med Fabrikant Krüger som Direktør. Begyndte med nogle faa Arbejdere, nu ca. 100. Først uldne Tæpper, deraf Navnet, nu væsentlig Klædevarer. »C. W. Loehrs Saltværk«, en Tid forenet med Kristiansholms Fabrikker i København, senere købt tilbage af Stifterens Søn, Konsul Carl Loehr. Koger 7 Millioner Pund Salt aarlig, bekendt er dens Smørsalt, der ogsaa eksporteres. Tillige Koks- og Cindersfabrik. Desuden en Tekstilfabrik, et Jærnstøberi, et Bryggeri, en Spritfabrik m. m.

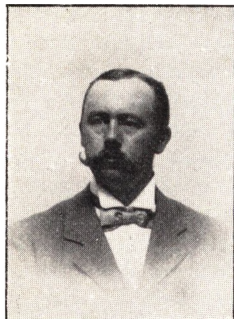

Fabrikant Korch.

„Dan“.

Dette Livsforsikringsselskab er værd at nævne for sig selv, det er en af de Virksomheder, hvor Provinsen tager Kampen op med Hovedstaden. Tidligere var al dansk Forsikringsvirk-

somhed knyttet til København, der var Statsanstalten, Hafnia, Danmark. Forøvrigt var der ikke meget Liv i denne Branche, de udenlandske Selskaber tog deres Broderpart. Saa startedes »Dan« i Slutningen af 1896, væsentlig af danske Landboere — Kammerherre Vind til Sanderumgaard er Selskabets Formand — og i Løbet af kun 2½ Aar er det lykkedes at faa tegnet en

Direktør Frandsen.

Forsikringssum af ca. 8 Mill. Kr., et større Beløb end noget andet dansk Selskab har opnaaet i sine første Leveaar. Fredericia blev valgt til Selskabets Sæde paa Grund af dets centrale Beliggenhed, der er Hovedadministrationen, og ude i Landet virker ca. 400 Agenter. Selskabet er den Institution i Fredericia, der giver Postvæsenet mest at bestille. Selskabet blev stiftet paa Initiativ af dets nuværende Direktør, Frandsen. Født 1860, Officer, 1884 Premierløjtnant, trængte, energisk som han var, til større Virksomhed, traadte udenfor Nummer, i tre Aar Generalagent for »Standard« i Jylland og Fyn, derpaa Direktør for »Dan«.

Handelen.

Her mærkes naturligvis Oplandets ringe Størrelse mest. Der er i mange Retninger noget gammeldags over Forretningstilværelsen. Tag en Forretning som Kragh og Utzon. Det er en gammel Bondeforretning, hvor man omtrent kan faa alt, hvad der behøves til Livets Ophold ude paa Landet for

Kømand Utzon.

Mennesker og Fæ: Kolonialvarer i videste Forstand, Isenkram, Korn- og Foderstoffer, Jærn, Tømmer, Træ og endnu en Del Artikler. Og endelig er der med Købmandsforretningen forbundet et ret betydeligt Avlsbrug. Der er noget hyggeligt over saadanne gamle Forretninger, især paa Torvedagene, naar Bønderne stalder ind hos Købmanden og fylder Gaarden med deres Vogne, naar der inde bag Butikken gratis skænkes smaa Søde

ud. Forretningen er nu 50 Aar gammel, og der er et gammelt Tillidsforhold mellem Købmand og Kunde. Den nuværende Indehaver er Købmand Hans Utzon. Født 1853, som ung i Kolding og København, derpaa Deltager i Faderens Forretning, og nu selv Ejer af den. Ligesom Faderen Medlem af Byraadet. En elskværdig og sympatetisk Personlighed. Familien er gammel. I Slutningen af det 16. Aarhundrede nævnes en kgl. Lensmand paa Skanderborg, Laurits Ebbesøn Utzon til Bistrup og Thustrup. Men ved Statsbankerotten i Aarhundredets Begyndelse gik Familien fra Gaardene.

Købmand Jørgensen.

En anden gammel Forretning er Købmand Jørgensens. Den gaar tilbage til 30-erne, og med den er forbundet det største Avlsbrug i Fredericia. Født 1841, i 12 Aar Medlem af Byraadet, mange offentlige Tillidshverv, Formand i Handelsforeningen i Fredericia, i Bestyrelsen for Foreningen af jyske Handelsforeninger m. m.

Man skulde vente, at Fredericia paa Grund af sin centrale Beliggenhed var en Grossererby. Her fra kan man med Lethed berejse Landet, her fra kan Varer lettelig spredes. Det er dog ingenlunde Tilfældet. Konsul Rasmussen (engelsk Vicekonsul og Konsul for Sverrig og Norge) er Kulgrosserer, har holdt 25 Aars Forretningsjubilæum, i en Aarrække Medlem af Byraadet, Formand i Højreforeningen.

Konsul Rasmussen.

Med det gammeldags følger ogsaa noget ualmindeligt solidt over hele Handelslivet. Det er en By med faa Falitter.

Banker.

Ogsaa Bankforholdene ere temmelig smaa. Der er ingen store Importørfirmaer, og Oplandets Bønder bruger ikke meget Veksler. Det er et gammeldags, godt og solidt Opland. De store Fabrikanter giver derimod en Del Omsætning.

Bankdirektør, Sagfører
Madsen.

Fredericia Bank var oprindelig en Filial af Landmandsbanken; men denne syntes, der var for lidt at bestille. Saa blev det en selvstændig Bank. Direktør er Sagfører Madsen. Født 1842 i Gjelsted paa Fyen, dansk Jurist, i 1865 Byfogedfuldmægtig i Fredericia, til 1884, 1885 valgt ind i Byraadet af de højstbeskattede. Tillige Direktør for Sparekassen, der har Lokaler i samme Ejendom som Banken.

Den yngre Bank hedder Banken for Fredericia og Omegn. Den blev stiftet for nogle Aar siden af fredericianske

Borgere og Oplandets Bønder, fordi man fandt Diskontoen i den gamle Bank for høj, og fordi man, saare forstandigt, atter vilde knytte den i Kampaarene noget bristede Forbindelse mellem Land og By. Man vilde holde paa sit Opland. Banken er gaaet godt frem i sin korte Levetid. Administrerende Direktør er Sagfører Reinholdt-Jacobsen. Født 1861, dansk Jurist 1880, i 1887 til Fredericia som Sagfører. Formand og Bestyrelsesmedlem i forskellige Foreninger og Aktieselskaber, energisk og foretagsom, en af den unge Slægts Mænd, der nu arbejder sig op i Fredericia.

Sagfører, Bankdirektør
Reinholdt-Jacobsen.

Haandværket.

Ogsaa Haandværket er gammeldags, solidt og gammeldags. Jeg saa en Dag oppe paa Raadhuset en Del frivillige Svendeprøver, der var udmærket Arbejde iblandt, Tegn paa en sikker øvet Haand og et skarpt Øje.

Bedst landskendt blandt Byens Haandværkere er Landstingsmand, Smedemester Schultz. Født i Fredericia 1838. En

Landstingsmand,
Smedemester Schultz.

gammel fra Faderen arvet Smedeforretning. En munter Mand, fuld af Løjer, ivrig Deltager fra Ungdommen af i alle Dilettant-komedier; for Øjeblikket Formand for Forlystelsesudvalget ved 6te Julifesten. Men ogsaa Alvoren ved Siden deraf. I 9 Aar By-raadsmedlem, en anset Mand mellem sine Standsfæller, Lands-tingsmand siden 1894, Formand for Centralforeningen af Smedemestre i Jylland m. m.

Arbejderne.

Selv i det saa mange Steder brændende Arbejderspørgsmaal er Forholdene i Fredericia ret idylliske. Der har i denne By ingen store, bitre Strejker været. Man har naturligvis deltaget i Landsstrejkerne, men lokalt har man væsentlig forhandlet sig fredeligt frem, og Arbejdernes Kaar ere derved forbedret ret betydeligt.

De samvirkende Fagforeninger tæller ca. 800 Medlemmer, deraf ca. 150 Kvinder fra Tekstilfabrikkerne. Man har et Aktiebageri, man har købt et Stykke Jord ude ved Fælleden til Festplads.

Formanden for de samvirkende Fagforeninger er Skrædder Rasmussen. Født ved Assens 1872; kom 11 Aar gammel i Lære hos sin Fader; gik i de sidste Skoleaar kun 2 Gange om Maaneden i Skole, skulde egentlig gaa 4 Gange, men man kunde skulke de to Gange, et lille Bidrag til Skolens Historie. Kom i 1891 til Fredericia. I de to Aar, han har været Formand, er Fagforeningernes Medlemsantal vokset fra 500 til 800. En velbegavet og klog Mand, stærkt optaget af offentlig Arbejde, en organisatorisk Kraft, en af de Mænd, man vil komme til at regne med i Fredericia.

Skrædder Rasmussen.

Rejsehaandbog over Fredericia og Omegn.

Togtider 1. Maj 1898 (E. = Eksprestog, I. = Iltog, P. = Persontog, B. = Blandedtog, Fm. = Formiddag (12 Nat — 12 Middag), Em. = Eftermiddag (12 Middag — 12 Nat).

Tog ankommer:

12.51 Fm. B. (Syd- og Vestfra); 12.55 Fm. B. (Østfra); 1.42 Fm. I. (Østfra); 1.52 Fm. E. (Østfra); 1.25 Fm. I. (Nordfra); 1.53 Fm. E. (Nordfra); 2.6 Fm. I. (Syd- og Vestfra); 5.52 Fm. I. (Sydfra); 9.33 Fm. B. (Syd- og Vestfra); 9.35 Fm. B. (Nordfra); 9.45 Fm. B. (Østfra); 12.50 Em. B. (Østfra); 1.45 Em. B. (Syd- og Vestfra); 2.3 Em. I. (Færgehavnen Vestfra); 1.54 Em. P. (Nordfra); 2.28 Em. I. (Sydfra); 2.33 Em. E. (Nordfra); 2.47 Em. E. (Østfra); 4.52 Em. B. (Nordfra); 5.5 Em. B. (Sydfra); 5.5 Em. B. (Østfra); 5.48 Em. B. (Nordfra); 7.25 Em. P. (Østfra); 8.25 Em. B. (Syd- og Vestfra); 8.35 Em. P. (Fra Vejle, kun Søn- og Helligdage 1. Juni til 31. August); 10.45 Em. B. (Nordfra); 10.59 Em. B. (Østfra); 11.23 Em. B. (Syd- og Vestfra).

Tog afgaar:

1.45 Fm. I. (Østpaa); 2.25 Fm. E. (Østpaa); 2.24 Fm. E. (Sydpaa); 2.39 Fm. E. (Vestpaa); 2.34 Fm. I. (Nordpaa); 3.55 Fm. B. (Syd- og Vestpaa); 4.45 Fm. B. (Østpaa); 5.15 Fm. B. (Nordpaa); 6.2 Fm. I. (Nordpaa); 6.15 Fm. B. (Syd- og Vestpaa); 6.30 Fm. B. (Østpaa); 10.0 Fm. B. (Østpaa); 10.18 Fm. B. (Syd- og Vestpaa); 10.22 Fm. B. (Nordpaa); 2.14 Em. E. (fra Færgehavnen Østpaa); 3.0 Em. E. (Østpaa); 3.15 Em. I. (Østpaa); 3.6 Em. E. (Nordpaa); 3.13 Em. I. (Vestpaa); 3.20 Em. P. (Nordpaa); 3.30 Em. E. (Sydpaa); 5.11 Em. B. (Sydpaa); 5.49 Em. B. (Nordpaa); 6.5 Em. B. (Østpaa); 6.10 Em. B. (Vestpaa); 6.50 Em. P. (til Vejle; kun Søn- og Helligdage 1. Juni—31. August); 8.45 Em. B. (Østpaa); 8.50 Em. P. (Nordpaa); 11.24 Em. B. (Sydpaa).

Hoteller: Kronprins Frederik, Gothersgade; Victoria, Vendersgade; Jærnbanehotellet, Oldenborggade.

Kaféer: Teaterkaféen, Prinsessevej; H. Kl. Restauranten paa Jærnbanen.

Drosker hos Bundgaard, Kr. Frederik, og Madsens Enke, Jyllandsg. (Uddrag af Drosketakst: Bytur 1 Kr., efter 12 Nat 2 Kr.; Hannerup, Tur og Retur, 3 Kr.; Fuglsang, Tur 3 Kr., med en Times Ophold 4 Kr.; Snoghøj, Tur 5 Kr., Tur og Retur 7 Kr.; Damgaarden 8 Kr.; Hakenør 10 Kr.; Krybily 10 Kr.; Hvidbjærge 10 Kr.; Trælle Klint 8 Kr.; Ryes Høj 4 Kr. Se iøvrigt den trykte Takst).

Kaperkørsel til Hannerup 20 Øre Turen.

Dampbaad paa Hannerup og Strib (se de lokale Blade).

Byen.

Se Kortet over Byen.

Raadhuset paa Raadhustorvet (opført 1859—60 efter Tegning af Prof. Mel-dahl). I Raadhussalen Maleri af Sonne: Oprørernes Belejningspark ved Heise Kro tages).

Kirker. Michaëlis Kirke paa Raadhustorvet, Trinitatis Kirke i Kongensg., Reformert Kirke i Dronningensg., Katolsk Kirke i Sjællandsg., Synagoge i Rid-dergaden. Ikke noget særligt mærkeligt ved nogen af dem.

Kirkegaardene (se Kap. V).

Mindesmærker: Landsoldaten ved Prinsens Port (se Kap. II); Kæmpegraven i Kongensg. (se Kap. V); Bülow's Buste med en Triumfbue paa Raadhustorvet (rejst 6. Juli 1859, af Bissen); Ryes Buste i Gothersg. (rejst 1876, af A. Poulsen); Landings Monument, Danmarks Bastion (af samme, afsløres nu 6. Juli).

Volden (se Kap. III).

Jærnbane- og Telegrafstationen (se Kap. VII).

Dødstummeinstituttet (se Kap. VII).

Anlæg: Karolinelund.

Smuk Spaseretur langs *Østerstrand* med vid Udsigt over Havet og Fyen.

Østerstrand.

Omegnen.

Fredericias Omegn er baade smuk og ejendommelig, og den er forholdsvis »nyt Land« for Turister. De fleste haster gennem Byen, for at komme videre. Men det er vel værd at slaa sig ned en to, tre Dage i denne By og strejfe dens Opland igennem. Man bør saa meget hellere gøre det, som Fredericia ligger meget centralt for Udflugter, og dens Opland er godt afgrændset. Man kan

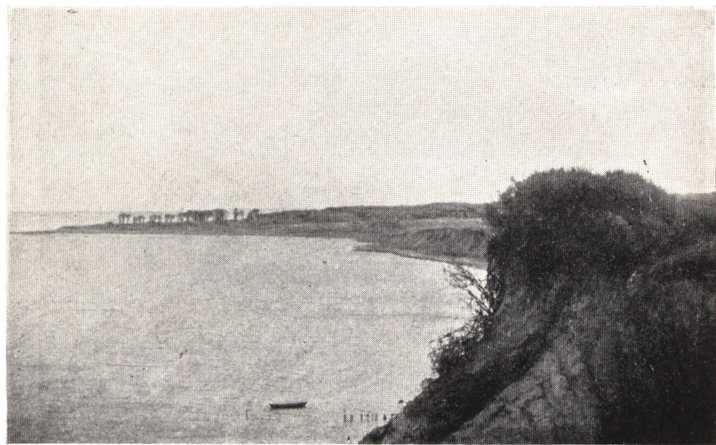
Pavillonen i Hannerup.

tage Vogn, men man maa hellere spasere. For en nogenlunde god Fodgænger er selv de længste Ture til Gudsø og Hvidbjærge kun Smaating, og man kan tage hjem fra Tavlov og Pjedsted Stationer.

Mod Syd gaar *Strandvejen* ud fra Færgelejet mellem Bæltet og Volden (se Kap. I). En Fjerdingsvej fra Byen ligger *Hannerup Krat*, en Granplantage, der efterhaanden afløses af Bøgeskov. Det er Fredericianernes sædvanlige Udflugtsted, her drikkes Eftermiddagskaffen. Oppe paa Højen ligger en Pavillon, og over Granernes og Birkenes og Bøgenes Toppe ser man langt ud. Jeg

Hvidbjærge.

Trælle Klint og Trælle Næs.

boede der oppe i næsten tre Uger, og jeg blev aldrig træet af denne Udsigt. Smukkeste er den om Aftenen, naar Lyset falder ind fra Vest. Da ligger Fyen med sine Skrænter og Skove hyllet i blødt, svagt rødtligt Lys. Mod Syd rager Middelfarts Kirkespir op. Mod Nord anes Bogense. Og paa Bæltet foran én haster Færgerne frem og tilbage, deres Lamper og Lys spejler sig i Vandet. God Restauration.

Bag Hannerup ligger *Fuglsang* Bøgeskov, hvor 6. Julifesten holdes. I Forpagtergaarden Restauration.

Fra Hannerup gaar Vejen imod Syd, op over Sanddalsbakken — til Højre ligger Landsbyen Erisø — ned til *Snoghøj* (se Kap. I). Det paatænkes i en nær Fremtid at anlægge en Restauration her, muligt et Badhotel. Se det gamle Færgeleje. Derfra videre ad Koldingvejen forbi *Damgaarden* til *Gudsø*. Undervejs ligger *Krybily* Kro. Derfra smuk Udsigt over Gudsø Vig med dens smaa Holme. Har man god Tid, lønner en Tur ud i *Hovens Odde-Skov* sig.

Fra Gudsø strækker *Elbodalen* sig mod Nord til *Randsfjord*. Man vandrer den helt igennem. Der er først *Tavlov Sø* og *Tavlov Skov*, meget smukke. Kro i Højrup. Længere mod Nord *Pjedsted Spang*. Traktørsted. Derpaa langs *Randsfjord*. Saa gør man en Afstikker over Dæmning ved Egeskov, og lidt mod Nord finder man i *Hvidbjærg* midt i Østjylland ved den smilende *Vejlefjord* et helt vestjysk Landskab, høje Bakker og goldt Sand. *Holsgaarde Kro*.

Tilbage over Egeskov og Trælle ud til *Trælle Klint* og *Trælle Næs*. Det er det ejendommeligste Punkt i Fredericias Omegn, lidet, kun altfor lidet kendt.

Koncertsalen paa Strib.

Naar man staar oppe paa den høje Klint og ser ud mod Øst, er det et ganske middelhavsagtigt Syn, der møder Øjet. Som et langt Forbjerg rager Næsset ud i Havet, og de enkeltstaaende Ege, der klæder det, ligner ganske Sydens Pinjer. Ejeren af Næsset, en Gaardmand i Trælle, har forbudt Adgang dertil. Man skal ikke opfordre Folk til Lovløsheder, men gaa alligevel der ind, og luk Leddet godt, saa de løsgaaende Køer ikke slipper ud. Ogsaa *Trælleskov* er saare ejendommelig, det er en ren Urskov, hvor Efeuen snor sig om Stammerne og Foden fanges i tusinde Snarer af Slyngplanterne.

Som passende Spasereture kan anbefales: ¹⁾ Turen til Snoghøj videre til Gudsø, hjem med Jærnbane fra Tavlov. ²⁾ Med Jærnbane til Tavlov, mod Nord til Randsfjord, sønden om den til Hvidbjærge, over Hølskaarde til Pjedsted Station, hjem med Jærnbanen. ³⁾ Til Egeskov, over Trælle til Trælle Næs, hjem gennem Skoven langs Stranden. Altsammen Ture paa en 3—4 Mil. Med Vogn kan man naturligvis indrette sig, som man vil. (Vogtaksten se foran).

Med Færge eller Dampbaad tager man over til *Strib*. Et fredericiansk Kon-sortium har købt Odden, indrettet et Badehotel, Strib Færgegaard, bygget Koncertsal, og en Række Villaer har rejst sig ude i Terrænet.

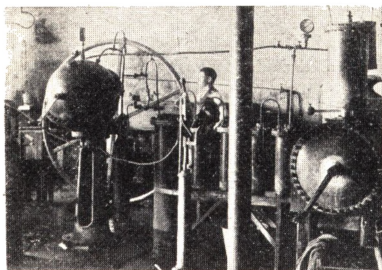

Fredericias Vaaben.

	Pag.
Assurance: Kgl. okt. Brandassurancekompagni for Varer og Effekter . . .	72
Barber: K. Malachowitz	72
Bygningsartikler: Fritz Duus	76
Caféer: Theaterkaféen	74
Colonial en gros: Fritz Duus	76
Confektion: Ulrich Marcussen	78
Delikatesseforretning: F. Johansen	77
Foderstoffer: Fritz Duus	76
Fotografi: Ludv. Lippert	76
Friseur: K. Malachowitz	72
Guldsmed: Carl M. Cohr	75
Herreekvipering: J. Larsen	73
Isenkrammer: J. Ahlstrøm	73
Korn: Fritz Duus	76
Kul: C. W. Lochr	76
Købmænd: O. J. Simonsen	79
Manufakturhandler: Ulrich Marcussen	78
Mineralvandsfabrik: »Caroline»	72
Musikinstrumenter: P. C. Heide	80
Olier: C. Lochr's Fabrikker	80
Porcelain: J. Ahlstrøm	73
Restaurationer: Hammerup Pavillon	74
Skrædder: J. Larsen	73
Støbegods: Fritz Duus	76
Sæbe: C. Lochr's Fabrikker	80
Talg: C. Lochr's Fabrikker	80
Tandlæge: Boye Petersen	74
Tandtekniker: K. Malachowitz	72
Teglværk: H. Nielsen & Co.	80
Tobaksfabrik: J. P. Schmidt jun. (Joh. Korch)	79
Uhrmager: P. C. Heide	80
Urtekræmmer: Fritz Duus	76
— F. Johansen	77
Vinhandler: Martin Christoffersen	73

Mineralvandsfabriken

Karolinekilde

✽ Vendersgade. ✽
✽ Telefon 33. ✽

K. Malachowiz's 1ste Klasses Barbér- og Frisørsalon.

✽
Stort Udvalg
i
Cigarer,
Cigaretter.
Fineste
udsøgte
Mærker.

✽
Gothersgade 19,
• Fredericia. •

✽
Inden-
landske og
udenlandske
Parfumer,
Sæber,
Toilette-
Artikler.

✽
Gothersgade 19,
• Fredericia. •

Det kgl. oktr. alm.
Brandassurance-

~ **kompagni** ~

for Varer og Effekter

ved

Alex Jacobsen.

J. LARSEN'S

Herre-Ekvi-perings-
Forretning,

Gothersgade 9.

Fuldstændig

Herre-Ekvi-pering.

Uniforms-effekter.

1. Klasses Shræderl.

ISENKRÆMMER I. ALSTRØM.

Isenkram- og
Udstyr.

Stort Udvalg.
Billige Priser.

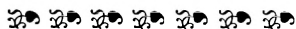
Porcellæn og
Glas.

Martin Christoffersen's

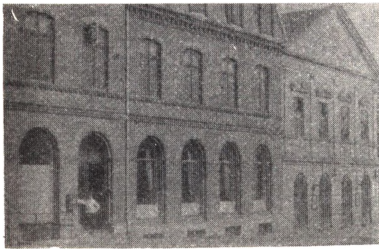
Vinhandel,

FREDERICIA.

Pavillonen i Hannerup

anbefales de ærede Lystrejsende.
Ca. 20 Minutters Vej fra Byen. Høj Beliggenhed med smuk Udsigt over Lillebælt og Fyen.
(Se Bogens Pag. 66).

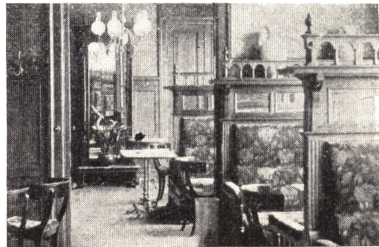
Theater- Caféen,

*Hjørnet af Danmarks-
gade og Prinsessegade.*

*Frokostbord
med varm Ret.*

*Stor hyggelig Have
forefindes.*

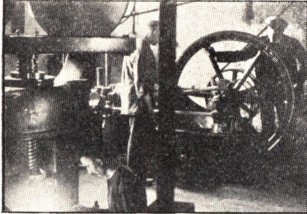
Tandlæge Boye-Petersen,

Gothersgade 47.

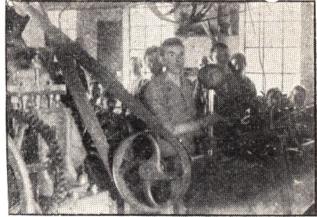
Træffes 9—1 og 3—5.

Telefon 150.

Carl M. Cohrs Sølvvarefabrik. † Fredericia.

Værkstedsiinterior.

Værkstedsiinterior.

†
Største
Lager i
Guld
og
Sølv.

†
Største
Lager i
Guld
og
Sølv.

Carl M. Cohrs Butik.

Tegn Abonnement
paa

Redaktør: *OLFERT JESPERSEN.*

„Hver 8. Dag's Musik og Sang“

Redaktør: *OLFERT JESPERSEN.*

10 Øre om Ugen
Kr. 1.25 Kvartalet.

Alle Sorter Husholdningskul

samt Kokes og Cinders haves stadig paa Lager. Ligeledes fint-,
mellem- og grovt Salt samt

Stjernesalt for Mejerier C. W. Loehr.

Frits Duus. Korn • Foderstoffer • Mel og Kolonial en Frits Duus.
gros • Støbegods og Bygningsartikler.

Frits Duus jun. URTEKRAM- OG DELIKATESSEFORRETNING. Frits Duus jun.

Fotograf Ludv. Lippert

Husk! (Sophus Christensens Eftf.) **Husk!**
Danmarksgade 21 (ligef. Klubben).

Billeder leveres i alle Størrelser og til billigste Priser.

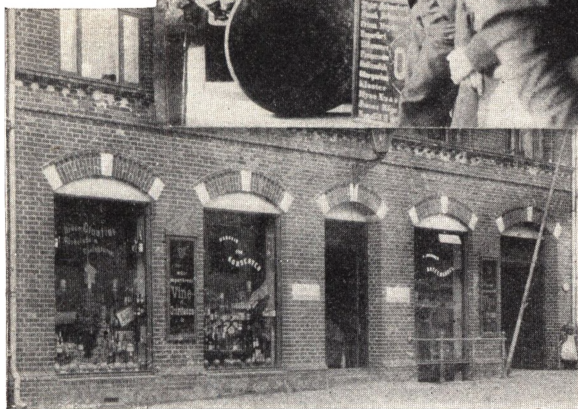
Fotografering saavel Helligdage som Hverdage og uden mindste Hensyn til Vejret.

KØBMAND
F. JOHANSEN,

JYLLANDSGADE 22. ☞ FREDERICIA.

☞
Telefon 81

☞
Telefon 81

— *Urtekram- og Delikatesseforretning.* —

Flensborger Manufaktur-Udsalg.

• Indehaver: *Ulrik Marcussen.* •

Største
Lager.

Billigste
Udsalg her
paa
Pladsen i

Manufaktur
og
Smaabrug-
Artikler.

LÆS

„Hver 8. Dag“s Romanbibliotek ❖

➤ **DR. NIKOLA**

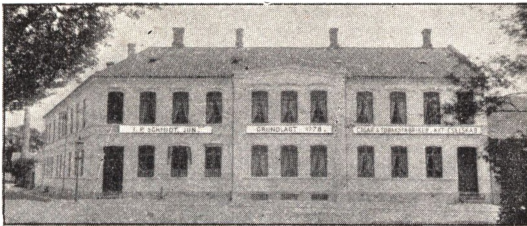
Enestaaende Succes. — Abonnement overalt 10 Øre om Ugen.
1 Kr. 25 Øre Kvartalet.

Tegn Abonnement.

P. Schmidt jun.

• CIGAR- OG TOBAKSFABRIKER •
—• AKTIESELSKAB. —

Grundlagt i Flensborg
31. Juli 1778.

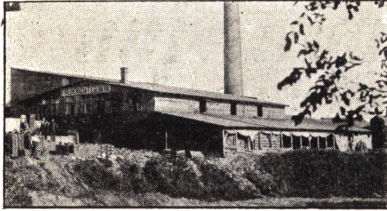
Nu er Fabrikken i
Fredericia.

Fabrikens Fabrikata kan erholdes overalt i Danmark.

O. J. Simonsens Kolonial-, Urtekram- og Delikatesseforretning anbefales.

— Komplet assorteret i all og kun 1ste Klasses Varer. —

Fredericia *** *** Teglværk.

Røde Facadesten — Form-
sten — 6 Tommer Sten —
Flammede og Brøndsten.

H. Nielsen & Co.

C. Loehrs Fabriker,
Fredericia.

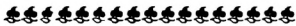
Afdeling i Odense: Afdeling i København:

Odense Oliemøllers Fabriker. Carl Petersens Fabriker.

Sæbe- og Oliefabriker, Talgsmelteri

m. m.

Garanteret ren Krystaloliesæbe. — Glycerinoliesæbe.
— Brun og grøn Oliesæbe. — Tekstil-Sæber. —
Husholdnings-sæber. — Linolie. — Fernis. — Raff.
Olie. — Maskinolie. — Hørtrø og Rapskager.

P. C. Heide,
Uhr- og Musik- ***
• Instrumenthandel,

Gothersgade 19,

FREDERICIA.

